

Muzejske radionice iz perspektive stručnjaka

Jukić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:195362>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-10-22**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER MUZEOLOGIJA I UPRAVLJANJE BAŠTINOM
Ak. god. 2018./2019.

Ivana Jukić

Muzejske radionice iz perspektive stručnjaka

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Željka Miklošević, docentica

Zagreb, rujan 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Zahvala svim muzejskim pedagozima i kustosima koji su sudjelovali u istraživanju.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pregled literature na temu muzejskih radionica i muzejske edukacije	3
3. Istraživanje iskustava, mišljenje i stavova muzejskih pedagoga/kustosa zagrebačkih muzeja o muzejskoj radionici.....	6
4. Metoda istraživanja.....	7
5. Rezultati i rasprava.....	9
5.1 Specifičnosti muzejske radionice.....	9
5.1.1 Izložbe kao temelj radionice.....	9
5.1.2 Ambijent muzejskih radionica	9
5.1.3 Korištenje muzejskog predmeta.....	11
5.2 Metode provođenja radionica.....	13
5.2.1 Suradnja kustosa s muzejskim pedagogima s obzirom na muzejske radionice.....	14
5.2.2 Vanjski suradnici na muzejskim radionicama.....	15
5.3 Metode i teorije poučavanja i učenja.....	16
5.3.1 Kreativne metode učenja	21
5.3.2 Interpersonalna komunikacija – najvažniji aspekt radionica	23
5.3.3 Društveni aspekti učenja kroz radionice	23
5.3.4 Pomoćni edukativni materijali za radionice	25
5.4 Razvoj publike.....	25
5.4.1 Školski uzrast	27
5.4.2 Odrasli.....	29
5.4.3 Ostala ciljana publika.....	30
5.5 Vrednovanje muzejskih radionica	31
5.6 Kompetencije muzejskih pedagoga.....	34
6. Zaključak.....	38
7. Popis literature:.....	40
8. Popis ilustracija.....	43

1. Uvod

Muzejske radionice su specifična vrsta programa. Literatura pokazuje kako nema definirane sheme po kojoj se muzejske radionice provode upravo zbog toga su specifične i ovise o ciljevima ustanove, ali i onima koji ih provode – najčešće muzejski pedagozi i kustosi. S obzirom na to da muzejske radionice nisu precizno definirane (ne u tolikoj mjeri da postoje točne definicije i pravila koja se moraju slijediti), nego su prepuštene osobnim profesionalnim pristupima muzejskih pedagoga, zaintrigirala me zamisao o tome da se muzejskim radionicama posveti više pažnje te da se istraži što one jesu, koji su im ciljevi, specifičnosti i dr. Odlučila sam provesti istraživanje kako bih iz perspektive onih koji se bave muzejskim radionicama, dobila odgovor na ova i druga pitanja.

Napominjem da je istraživanje izvršeno samo na području Zagreba kao pilotno istraživanje zbog vremenskog ograničenja. U istraživanje sam također uključila i kustose, imajući na umu da pojedini muzeji nemaju muzejskog pedagoga ili muzejski pedagozi ne stignu odraditi muzejske radionice zbog velike potrage, pa im kustosi znaju pomoći. Svatko tko se duži period bavio muzejskim radionicama, bio kustos ili muzejski pedagog, važan je za ovo istraživanje. Smatram da se ovim istraživanjem može doprinijeti stvaranje uvida u muzejske radionice i rad muzejskih pedagoga na radionicama na području Zagreba. Podaci bi mogli poslužiti za unapređenje, definiranje pojedinih termina ili mogu potaknuti ponovno istraživanje i sagledavanje promjena s vremenskim odmakom. Unatoč tome što neki stručnjaci nisu mogli u danom roku sudjelovati u istraživanju, većina muzejskih pedagoga se rado odazvala i time stvorila određenu „sliku“ o radionicama, o čemu će se više govoriti u samoj analizi rezultata.

Drugi razlog zbog kojeg se provodi istraživanje je osobno viđenje muzejskih radionica. Smatram da je muzejska radionica najbolji način približavanja i osvještavanja publike o stvarnim muzejskim predmetima na participativan način, no kako postoji velik broj kulturnih ustanova i organizacija koje provode radionice pitanje je po čemu je baš muzejska radionica specifična. U daljnjim razmatranjima će se objasniti trenutno viđenje važnosti i elemenata muzejske radionice u zagrebačkim muzejima. Relevantnost ovakvog istraživanja nije upitna, svako istraživanje može stvoriti određeni doprinos, pa tako i ovaj rad. Muzejski pedagozi se često žale da njihove radionice nazivaju igraonicama, te da se igraju s djecom (Škarić, 2001: 9). Odlično je ako se netko tijekom radionice zabavio i nešto naučio, a pri tome nije osjetio zamor od informacija koje usvaja kroz igru. Kompleksnost takvog programa će se

također razraditi u rezultatima istraživanja. Svaki muzej i svaka radionica je specifična za sebe, ali imaju nešto i zajedničko, za svaku radionicu su potrebni posjetitelji/sudionici, muzejski pedagog ili netko tko izvodi radionicu, muzejski prostor ili predmet (u posljednje vrijeme diskutabilno) što je također analizirano u rezultatima istraživanja. Pojedina stajališta muzejskih pedagoga iz različitih muzeja koji provode različite radionice, ipak su jednaka.

Cilj ovoga rada je okupiti mišljenja muzejskih pedagoga na području grada Zagreba i prema analizi njihovih mišljenja stvoriti konsenzus o muzejskim radionicama iz perspektive onih koji iz dana u dan ulažu svoje vrijeme, trud, strpljenje i znanje kako bi osmislili novu radionicu prateći trendove novih generacija, ali i u konačnici stvoriti uvid u kompleksnost osmišljavanja muzejske radionice te sudionicima njihovih programa pružiti širok spektar doživljaja. Što jedna muzejska radionica donosi, koje poslove podrazumijeva, koje vještine se stječu ili koje se trebaju posjedovati su pitanja na koja se u radu odgovara. Također su ukratko predstavljena prijašnja povezana istraživanja, a ovo istraživanje vođeno je istraživačkim pitanjima koja su mu davala smjer. Prikazana je metodologija istraživanja, te rezultati, rasprava i zaključak cjelokupnog istraživanja. Rezultati istraživanja mišljenja, iskustva i stavova muzejskih pedagoga popraćeni su tezama i komentarima stručnjaka van hrvatske koji su stvorili pojedine svojevrsne definicije na temu muzejske edukacije, a muzejske radionice su svakako jedan od segmenata edukacije u muzeju.

2. Pregled literature na temu muzejskih radionica i muzejske edukacije

Danas se već može reći da postoji popriličan broj publikacija i popriličan broj muzejskih pedagoga i teoretičara koji se bave muzejskom edukacijom i obrazovanjem u muzeju. Objavljeno je nekoliko publikacija koje se bave edukacijom u muzeju, ali iz perspektive posjetitelja koji dođe pogledati izložbu, pa se u određenim segmentima spomene radionica kao oblik učenja u muzeju. Većina publikacija o edukaciji i evaluaciji edukativnih programa i aktivnosti temeljene su na izložbama, kao jednim od osnovnih oblika predstavljanja muzejske građe i znanja te individualnom ili obiteljskom muzejskom posjetu. Tijekom istraživanja literature, nailazila sam na članke koji muzejski pedagozi pišu iz perspektive svoga muzeja i opisuju svoj rad, koji se svodi na opisivanje radnji edukativnih aktivnosti. Teoretski pristup muzejskoj edukaciji i radionicama daje Mila Škarić u svojim člancima, od kojih se izdvajaju: „Muzejska pedagogija u Hrvatskoj“ (2001.) i „Muzejska pedagogija u službi raznovrsnih inteligencija“ (2017.). Svi članci koji govore o muzejskim radionicama rijetko definiraju pojam muzejske radionice i strukturu rada na muzejskim radionicama.

Manjak literature i strukturiranih podataka specifično o muzejskim radionicama pobudilo je želju i za objedinjavanjem mišljenja o muzejskim radionicama iz perspektive muzejskih pedagoga djelatnih na području Zagreba. Prema tome, ovo poglavlje bih posvetila definicijama i razmišljanjima muzejskih edukatora i pedagoga koji definiraju zbog čega je muzejska pedagogija bitna, zbog čega je bitan muzejski pedagog, koja je njegova uloga i nekoliko razmišljanja u čemu je važnost i specifičnost muzejske radionice. Poglavlje će obuhvatiti elemente i termine koji su bitni za radioničke aktivnosti u muzeju. U analizi rezultata će se definicijama i mišljenjima vanjskih stručnjaka i stručnjaka u Hrvatskoj koji definiraju pojedine termine paralelno nadopuniti razmišljanja muzejskih pedagoga u Zagrebu. Isto tako u sljedećim poglavljima će se razraditi bitnost radionica, njezine specifičnosti, principi rada i sl.

George E. Hein tvrdi kako se s osnivanjem muzeja, osnovala i muzejska edukacija (Kristić, 2017 prema Hein, 1998: 3). O važnosti edukacije posjetitelja u muzejima govori činjenica da je bez nje upitan opstanak muzeja (Škarić 2001: 8). Edukaciju u muzejima možemo nazvati prirodnim procesom učenja jer su rezultati manje bitni i nema određenog plana i programa koji se slijedi i propisuje način učenja (Hooper – Greenhill, 1994a: 142).

Svaki oblik edukacije u muzeju nas ne propitkuje što smo mi u konačnici usvojili, niti postoje pravila po kojima se treba određeni sadržaj usvojiti, već sve ovisi o individualcu (koliko želi naučiti) i komunikacijskom posredniku, a u ovom slučaju je to muzejski pedagog (na koji način će ga podučiti). Prednost muzeja i načina edukacije može biti alternativan način razvoja inteligencija koje se zapostavljaju u obrazovnim kurikulumima (Kristić, 2017: 29). Muzejska pedagoginja, Eilean Hooper-Greenhill govori da muzeji trebaju biti napredna škola za samostalno učenje, okrenuta posjetiteljima, gdje se uviđa i problem mlađih generacija koji se okreću muzejskoj građi, a ne publici (Škarić 2001, prema Hooper-Greenhill, 1999.). Hutchinson iz muzeja Haslemere vjeruje da građa u muzeju pomaže u učenju, ali da prva uloga treba biti edukativna, a onda sakupljačka (Hooper-Greenhill, 1994b: 21). Muzejsko obrazovanje posjetitelja je važno i treba težiti učinkovitom učenju koje će rezultirati motiviranošću posjetitelja za daljnje učenje (Belušić, 2001: 132).

Učenje u muzeju je danas široko shvaćen pojam i smješta se u kontekst široko shvaćene komunikacije s posjetiteljima. Muzej se izmješta iz hramova u mjesta za provođenje slobodnog vremena i mjesta gdje se uči (Detling 2010: 260). U 21. stoljeću je poznato da muzeji ne mogu ponuditi samo učenje kao takvo u formalnom obliku. Današnja publika traži iskustvo i doživljaj gdje se i uloga i posao muzejskog pedagoga proširuje (Širec, 2001: 24). Učenje koje se stječe kroz aktivnost je najefikasnije, kroz aktivno sudjelovanje, dok aktivno učenje podrazumijeva povratne informacije i višesmjernu komunikaciju (Hooper – Greenhill. 1994a: 142).

Muzejske radionice se služe jedinstvenim i autentičnim predmetima (Hooper-Greenhill 1994b: 67) što je njihov potencijal za obrazovanje koji se može iskoristiti samo ako je radionica temeljito organizirana, dobro održana, a polaznici motivirani i spremni za rad u muzeju (Kristić, 2017 prema Detling 2010: 259).

Prema muzejskim stručnjacima, učenje je glavna uloga muzeja koja donosi spoznaju o tome da je potrebno šire i obuhvatnije angažiranje polja pedagogije (Milutinović, 2003: 112). Pojam pedagog je višeznačan, a najjednostavnije i u najširem smislu je to osoba koja se bavi odgojem (Malić i Mužić, 1981: 32). Zašto odgoj ima veze s muzejem? Odgoj je pojava u društvu koja se usmjerava na razvoj čovjeka, kako pojedinaca tako i zajednice. Profesija muzejskog pedagoga je važna jer integrira znanje o zbirkama koje se nalaze u muzeju, na svojstven način selektira i interpretira spomenuto znanje široj publici (Fernhaut, 1989: 30). Muzeji koji pružaju kvalitetu, izazovni su i mogu pružiti inspirativni sadržaj, oni mogu opstati, a muzejski pedagozi to moraju biti u stanju pružiti (Hooper – Greenhill, 1994b: 76).

Muzejski pedagozi su most između muzeja i posjetitelja (Kristić, 2017: 36). Posao muzejskog pedagoga obuhvaća i domišljatost o novim načinima dolaska do publike i buđenje svijesti o tome da su muzeji danas na novom jeziku, s novim predmetima i s novim pristupom (Škarić, 2001: 9). Posebno se cijeni i priželjkuje rad muzejskog pedagoga u muzejima gdje ih nema. Ako kustosi preuzimaju posao muzejskog pedagoga, to sve svodi na improvizaciju (Šimek, 2001: 28).

Pojam vrijedan spomena za muzejske radionice je kritička muzejska pedagogija. Kritička muzejska pedagogija se zasniva na demokračičnom radu muzeja, daje uvid i nastoji razvijati metode, strategije te viziju o edukaciji na izvrsnoj razini (Hooper – Greenhill, 2004: 4).

3. Istraživanje iskustava, mišljenje i stavova muzejskih pedagoga/kustosa zagrebačkih muzeja o muzejskoj radionici

U nastojanju za specifičnijim određenjem muzejske radionice, provela sam istraživanje intervjuima s muzejskim djelatnicima, a njih su vodila sljedeća istraživačka pitanja:

- Što je to muzejska radionica iz perspektive onih koji se njome bave?
- Po čemu je muzejska radionica specifična?
- Postoji li određena struktura muzejskih radionica i kako dolaze do nje?
- Na koji način muzejske radionice doprinose učenju (znanju)?
- Tko provodi sve muzejske radionice, imaju li i stručne suradnike?
- Zbog čega se provode muzejske radionice i za koga?
- Postoji li evaluacija radionica i na koji način prepoznaju dobre ili loše elemente radionice?
- Na koji način muzejski pedagozi dolaze do svojih ciljanih skupina i koje su im najčešće ciljane skupine?

Iz istraživačkih pitanja se stvara koncept za intervju koji nije strogo definiran, ali je prožet sa svim navedenim pitanjima. Ovisno o odgovorima muzejskih pedagoga neka od pitanja su razrađena opširnije. Slijedi razrada metodologije u kojoj će se bolje razjasniti način provedbe istraživanja.

4. Metoda istraživanja

Prije samog istraživanja ciljane skupine koja se odabrala za istraživanje, bilo je potrebno proučiti literaturu koja je vezana uz muzejske radionice pa tako i stručne članke koji su vezani uz ispitanike. Ciljana skupina za istraživanje su muzejski pedagozi i kustosi koji imaju nekakvog iskustva s muzejskim radionicama. Metodologija ovog istraživanja je bila kvalitativna analiza sadržaja, a metoda sakupljanja podataka je bio polustrukturirani intervju. (Jensen, B. K., 1991: 28) Intervju omogućava prikupljanje kvalitativnih podataka koju su ujedno i bogati opisni podaci o ponašanjima, stavovima, mišljenjima, općenito shvaćanja ljudi o određenom istraživačkom problemu. Karakteristično za intervju je provođenje neposrednog razgovora, „licem u lice“ (eng. face to face) kako bi se mogla postaviti dodatna pitanja s ciljem preciziranja i elaboriranja dobivenih odgovora.

Ovakav način istraživanja omogućava i bolje razumijevanje pitanja, ako dođe do nedoumice (Jensen, B. K., 1991: 31). Intervju nije strukturiran na principu preciznih pitanja gdje se traži strogo pitanje – odgovor. Intervju je više koncipiran kao razgovor o određenim temama gdje se propituju mišljenja muzejskih pedagoga i kustosa koji se bave muzejskim radionicama. Međutim, prilikom intervjuiranja postojao je konceptualni okvir pitanja koja su se postavljala kako ne bi bilo odmicanja tijekom razgovora s pojedincima. Teme o kojima se razgovaralo bile su popraćene potpitanjima kako bi se razjasnila suština postavljenog pitanja. Sva postavljena pitanja temeljila su se na njihovom osobnom iskustvu i načinu rada. Većinom se s ispitanicima intervju provodio individualno, osim na upit ispitanika o grupnom intervjuu, gdje su sudjelovale i odgovarale dvije osobe tako da su odgovori obostrano nadopunjavani. Ovakav grupni intervju je ispitanicima bio dozvoljen zbog inzistiranja da zajedno odgovaraju jer dolaze iz istog muzeja. Istraživanje je provedeno u sljedećim zagrebačkim muzejima: Tehnički muzej Nikola Tesla, Etnografski muzej, Muzej za umjetnost u obrt, Muzej Mimara, Tiflološki muzej, Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Hrvatski povijesni muzej, Hrvatski prirodoslovni muzej, Hrvatski željeznički muzej, Moderna galerija, Hrvatski športski muzej, Hrvatski Školski muzej, Arheološki muzej u Zagrebu i Gliptoteka HAZU.

Na poziv za istraživanje koji je bio poslan elektroničkom poštom na osobne adrese iz adresara Muzejskog dokumentacijskog centra od njih 23, odazvalo se 18 stručnjaka iz navedenih muzeja, od kojih je 14 muzejskih pedagoga i 4 kustosa.

Nakon intervjuiranja podaci su tematski analizirani što je rezultiralo opširnim opisima pojedinih tema. Analiziranje podataka dobivenih iz intervjua rezultiralo je oblikovanjem sljedećih tema:

1. Specifičnosti muzejske radionice – ovo je tema koja čini srž rada i odgovara na pitanja kojim se od sudionika pokušalo dobiti njihovo viđenje o tome što su glavna, specifična obilježja muzejske radionice za razliku od svih drugih radionica koje se danas provode u različitim ustanovama i organizacijama.
2. Metode provođenja radionica – ova tema pokazuje pristupe ispitanika pri provođenju radionica te načine priprema za radionicu, odnosno što sve proces pripreme za radionicu podrazumijeva.
3. Metode i teorije poučavanja i učenja – s obzirom da je muzej prije svega ustanova u kojoj se vrši edukacija, a radionica jedan od oblika edukacije, ova tema je posvećena upravo načinima podučavanja i učenja kroz radionice. Tema obuhvaća metode izvedbe radionica te načine na koji se vrši prijenos znanja. Radionice se nadovezuju uz građu muzeja (većinom), pa je obuhvaćeno i na koje sve načine muzejski pedagozi to rade.
4. Razvoj publike - muzeji se sve više otvaraju publici kako bi opravdali svoj opstanak, ali i očuvali znanje koje čuvaju. Tema o razvoju publike objašnjava pristupe publici te načine dolaženja do nje. Razvojem publike se postiže povjerenje i vjerodostojnost što je jako bitno jer je cilj održavati postojanu publiku i pridobiti novu.
5. Vrednovanje programa – ova tema ukratko opisuje proces vrednovanja i evaluacije te kako je sagledavaju muzejski pedagozi. Opisuje različite oblike evaluacije muzejskih radionica kod muzejskih pedagoga koji ih provode.
6. Kompetencije muzejskih pedagoga – tema kompetencija muzejskog odnosi se na znanja koja su potrebna za ovo zanimanje. One čine poprilično nedefiniran popis, pa se prema tome daje kratak sažetak mišljenja samih muzejskih pedagoga o istome.

5. Rezultati i rasprava

U ovome poglavlju će se raspraviti o dobivenim rezultatima tijekom istraživanja Mišljenja muzejskih pedagoga u Zagrebu (u daljnjem tekstu muzejski pedagozi) će paralelno pratiti i saznanja iz literature. Informacije koje su dobivene u intervjuima navedene su kao citati, a radi zadržavanja anonimnosti, citirani brojčanim kodnim imenom određenog sudionika npr. (Sudionik 5).

5.1 Specifičnosti muzejske radionice

5.1.1 Izložbe kao temelj radionice

Prema mišljenjima muzejskih pedagoga na području grada Zagreba dolazimo do sljedećih zaključaka. Muzejska radionica je „metoda učenja“ (Sudionik 14) i „povezanost muzejske zbirke s korisnicima“ (Sudionik 18) gdje se muzejski pedagozi trude „na jednostavniji način interpretirati sadržaje kustosa“ (Sudionik 18). Prije svega je i „komunikacija s krajnjim korisnikom i poruka muzeja“ (Sudionik 16). „Radionice su... potaknute stalnim ili povremenim postavom“ (Sudionik 4), te „upotpunjuju muzejski doživljaj“ (Sudionik 9). Većina muzejskih pedagoga ističe kako su muzejske radionice temeljene na muzejskoj građi, odnosno na originalnim muzejskim predmetima, a „kroz radionice se može spoznati važnost baštine koju taj muzej čuva i na koji način to može iskoristiti za sebe“ (Sudionik 16). Muzeji pomoću autentičnih predmeta mogu zaintrigirati posjetitelje da postavljaju pitanja, a ujedno mogu potaknuti istraživački duh te se time stvara osnova za novim otkrićem (Detling, 2010 prema Pavičić, 2003: 121-122). Kroz predmete se nastoji potaknuti radoznalost, da sve što polaznici rade da shvate na vlastiti način i da u konačnici rezultat bude posjetiteljeva interpretacija koja je povezana sa svim sastavnicama danim na radionici, a da se pri tome osjećaju ugodno (Zuccon – Martić, 2001: 111). Interpretacija je odnos između dane znanstveno utemeljene istine i individualnog ili grupnog doživljaja (Maroević, 2004:38).

5.1.2 Ambijent muzejskih radionica

Muzejski pedagozi smatraju da je ambijent u kojem se odvijaju radionice jako bitan. Pozitivna reakcija na promjenu ambijenta je specifična za školske uzraste, mijenjaju okolinu škole, a

ipak nešto uče. Kod školskih uzrasta se vodi računa da cilj radionice nije ponavljanje onoga što su od znanja stekli u školi, nego da se spomenuto znanje nadopuni. Neki muzejski pedagozi izlaze i van ustanove u prirodu što im omogućuje učenje kroz sasvim druge metode. Muzejski pedagozi provode radionice van muzeja kako bi približili radionice onima koji nisu u mogućnosti doći do muzeja ili žele na taj način steći novu publiku u muzeju, kako kažu „cilj je približiti muzeje drugima i učiniti ga što pristupačnijim“ (Sudionik 9). Gdje god radionica bila, ipak ističu da im je najdraža radionica u samome muzeju jer je „ambijent koncipiran na taj način da mogu motivirati korisnike tijekom radionice“ (Sudionik 9). Kako bi radionica bila uspješna muzejski pedagozi smatraju da je „jako bitno u tome da ljudi borave i vole boraviti na mjestima gdje im je ugodno“ (Sudionik 11). Bez obzira na to kako muzejski pedagozi ističu da nemaju najadekvatnije uvjete za izvođenje muzejskih radionica, posjetitelji ipak vole dolaziti na radionice u muzej jer im se to mjesto predstavlja kao okolina u kojoj su svi prihvaćeni i „gdje se okupljaju različiti ljudi“ (Sudionik 17). Osim ambijenta muzejski pedagozi ističu kao je radionica više neformalniji oblik učenja nego što je to praksa u školama. Ponekad nije dovoljna samo promjena ambijenta od onog uobičajenog, nego je i bitan osjećaj ugode, na fizičkoj (prostor) i psihičkoj razini, dok se krajnji rezultat ne vrednuje u tolikoj mjeri. Važno je poznavati jake strane ambijenta i svojstva muzejske komunikacije koje muzej čine jedinstvenim, jer je to preduvjet za učenje u muzeju (Miklošević, 2017: 199).

Poanta je na doživljaju predmeta i djela. Doživljaj se stvara aktivnim sudjelovanjem uz pomoć predmeta i raznih pomagala poput igračaka, fotografija i sl., a nerijetko je prisutan i simboličan sustav nagrađivanja (Kristić, 2017: 36). Fotografijom, filmskim aktivnostima... se postiže da posjetitelj pažljivo proučava vizualne elemente gdje može doći do impresije i zbližavanja s predmetom (Veldhuizen, 2017: 26). Važna činjenica za ovo istraživanje koja ponovo potiče na razmišljanje je dobivena informacija da je „sam dolazak u muzej i posvećivanje posjetitelju na neki način muzejska radionica“ (Sudionik 2).

Radionice se osmišljavaju i kako bi ohrabile dolazak u muzej, te kako bi spoznali znanje o kulturi pomoću predmeta koji se nalaze u muzeju (Turner, H. i suradnici, 2007: 312). Muzejski pedagozi ističu kako su radionice dio komunikacije specifične za muzej, a nju određuje vrsta muzeja te građa koja se nalazi u specifičnim muzejima.

Komunikacijska uloga radionica je jako bitna te je svojevrsna poveznica s krajnjim korisnikom. „Kroz radionice se korisniku šalje poruka koju muzej želi prenijeti“ (Sudionik 16). Porukama se šalju informacije o baštini koju svaki pojedini muzej čuva, te im ostavlja prostora za razmišljanje na koji način te informacije mogu iskoristiti za sebe.

5.1.3 Korištenje muzejskog predmeta

Uz metode učenja, korištenje metoda koje uključuju muzejski predmet osnovna je prednost muzeja, jer počiva na iskustvenom stjecanju znanja i vještina (Belušić, 2001: 131). Ljudi su fascinirani predmetima, što olakšava poduku jer se upravo na to što ih fascinira može fokusirati (Hooper – Greenhill, 2004: 81). Još jedna prednost učenja predmetom je što predmet nije dobnno ograničen i određenim interpretacijama se može prilagoditi svim dobnim skupinama (Hooper – Greenhill, 2004: 82).

Muzejski pedagozi ističu kako je posao muzejskog pedagoga da krene „ od predmeta i od onoga što se nalazi u muzeju“ (Sudionik 5). Ističu kako se „predmeti mogu iskoristiti za nekakav viši cilj radionice“ (Sudionik 6). Predmeti se u muzeju mogu rijetko kada dirati kako bi se upotrijebila metoda učenja činjenjem, ali muzejski pedagozi ističu da postoje i takve situacije gdje se izrade „replike koje se mogu onda na taj način iskoristiti“ (Sudionik 5). Isto tako ističu kako bi „rad u muzeju bio jako težak bez predmeta“ (Sudionik 2). Predmet može zaintrigirati za puno pitanja, gdje se potiče mašta i razmišljanje, kako su muzejski pedagozi naglasili, „stvara se poveznica s vremenom, prostorom i osobom“ (Sudionik 2). Isto tako ističu da „polaznici radionica drukčije reagiraju (pozitivno) na predmete nulte kategorije“ (Sudionik 5), pa se muzejski pedagozi trude koristiti originalnu građu. Predmetom se postiže interaktivni emotivni doživljaj, a pojedinim muzejskim pedagozima je i „cilj dobiti rezultat kroz emotivnu inteligenciju“ (Sudionik 2). Muzejski pedagozi ističu da je zanimljivo na koje sve načine se može povezati s predmetom. „Polaznicima je omogućeno pozicioniranje sebe u odnosu na predmet, pokušaj razumijevanja stavova drugoga na osnovi predmeta, proučavanje zašto je na nekoga predmet djelovao negativno, a na nekoga pozitivno“ (Sudionik 2). Učenje predmetom se može povezati i sa holističnim principom učenja. Ovakav pristup učenja podrazumijeva poznavanje predmeta i njegovih poveznica, razumijevanje veza između pojedinih dijelova (Hooper – Greenhill, 1994b prema Matthews 1980: 93-94).

Odrednice predmeta koje se mogu iskoristiti u interpretaciji za određeni muzejski predmet: oblik, temperatura, tekstura, težina, miris, broj dijelova, zvuk, stanje, godina, oznake autora, dekoracije, stil, boja, materijal, konstrukcija, veličina (Hooper – Greenhill, 1994b: 103).

Gotovo svi muzejski pedagozi navode da je bitno sudionika povezati uz predmet ili temu koja se odrađuje, a rade to na taj način da uspoređuju povijest i „povijesne činjenice koje

se nalaze u muzeju s današnjim svijetom“ (Sudionik 17). Na taj način usporedbe nekada i danas, posjetitelji dobivaju drugačiji uvid u nekakav predmet i njegovu važnost kroz vizualizaciju.

Fizički predmet omogućava zorno i taktilno sagledavanje teme te je pažnja usmjerena na određene edukativne zadatke (Belušić, 2001: 132). Rad s muzejskim predmetom također omogućava proširivanje svijesti o postojanju drugih izvora, upotrebu aktivne komunikacije, interpretaciju informacija na svojstven način, demonstraciju vještina, iznošenje mišljenja i vrednovanja različitih pogleda na predmet, uvid u povijesno bitan kontekst te spoznaja života ljudi u prošlosti (Belušić, 2001: 131). Sve navedene mogućnosti sagledavanja kroz predmet nisu moguće kroz informalno učenje, nego je bitno i čuti i osjetiti značenje muzejskog predmeta (Škarić, 2017: 16). Predmet nikad nije samo predmet, netko ga je stvorio, u određenom vremenu, u određenoj okolini, pod određenim uvjetima. Dodirom predmeta iskustvo se prenosi s tijela na um (Škarić, 2017: 18). Predmeti su ujedno i katalizatori u procesu učenja jer njegov materijalni aspekt autentičnosti usmjerava pozornost na učenje drukčijim principom nego u slučaju pisane riječi (Hooper – Greenhill, 1994b: 98).

Pojedini muzejski pedagozi smatraju da nekada treba i izići van muzejskih tema i građe, te kako je „bitno privući ljude u muzej“ (Sudionik 3).

Za kraj ovog poglavlja postavlja se pitanje za razmišljanje, trebaju li se muzejski pedagozi fokusirati na građu koja je u muzeju ili im je dozvoljeno provođenje radionica van muzejskih tema kako bi pridobili publiku?

5.2 Metode provođenja radionica

Gotovo svim muzejskim pedagogima u Zagrebu je početna točka pripreme za radionicu istraživanje teme na koju rade muzejsku radionicu. Selektiraju „što bi od određene teme bilo zanimljivo uzeti u obzir, a onda kojom metodom se to može izvesti“ (Sudionik 6). Ističu da se metoda bira prema ciljanoj skupini, postavljaju si pitanje „što ja želim prezentirati tom radionicom, ... i koju tehniku ću primijeniti“ (Sudionik 4). Prema odabranim metodama i ciljevima ukoliko je potrebno traže pomoć od suradnika ili je izvode sami. Naravno ukoliko je potreban suradnik, ističu kako je potrebno napraviti „istraživanje onda koji suradnik bi bio najbolji za radionicu“ (Sudionik 6). Većina muzejskih pedagoga ističe kako se za svaku radionicu od istraživanja do izvedbe pripremaju sami. Ukoliko se radi radionica za novu izložbu, služe se katalogima koji su autorsko djelo kustosa.

Inspiracija za teme novih radionica često su povremene izložbe, ali pojedini muzejski pedagozi ističu kako inspiraciju nalaze na „znanstvenim skupovima ili čitanjem članaka u novinama“ (Sudionik 2). Ukoliko se rade radionice u prostoru muzeja, odabiru se predmeti u čemu nerijetko sudjeluju i kustosi. Kada rade radionice izvan prostorija muzeja, ističu kako sa sobom nose prezentacije u Power Point-u sa slikama ili bilo što drugo kako bi nadomjestili stvarni predmet. Pojedini muzejski pedagozi rade i metodičku pripremu i razradu radionica. Razrada obuhvaća „uvodni, glavni i završni dio, zaključak, razradu ciljanih skupina, aktivnosti tijekom radionica, terminski plan i očekivane rezultate...“ (Sudionik 2). Priznaju kako to čine nerado jer smatraju da je to „gubitak vremena na papirologiju umjesto da se to vrijeme iskoristi bolje na osmišljavanje radionice“ (Sudionik 2) koja bi prema njima bila kvalitetna.

Loše radionice su one koje nisu dobro isplanirane, koje nisu specifično složene za potrebe korisnika i prilagođene njihovim mogućnostima te koje djeluju samo preventivno u smislu edukacije (Hooper – Greenhill, 1994b: 126).

Muzejski pedagozi smatraju da publika voli radionice iz razloga što je to nešto što je „strukturirano, definirano temom, određeno je vrijeme trajanja, mjesto i čime će se baviti“ (Sudionik 7). Prema tome pojedinci smatraju da zbog definiranosti radionice postoji i odaziv. Osim grupnih radionica koje su najčešće, muzejski pedagozi provode i „individualne radionice ukoliko netko pokaže zainteresiranost“ (Sudionik 10).

Pojedini muzejski pedagozi ističu kako je bitno i „tijekom pripreme provesti probnu radionicu kako bi se bar djelomično uvjerali u provodljivost radionice“ (Sudionik 17) i na dobru procjenu vremenskog tijeka pojedinih aktivnosti. Također je dobro probnu radionicu demonstrirati među voditeljima i kustosima (Golograc, 1997: 50).

Andreja Belušić (2001: 133) ističe kako u pripremi postoje faze koje uključuju nekoliko etapa:

1. Planiranje - potrebno je definirati zašto je odabran određeni oblik rada i zašto je odabrana nekakva tema. Potrebno je i definirati cilj programa te odrediti kojoj vrsti publike je namijenjen s obzirom na dob, znanje i interes.
2. Definiranje – publike, teme i sadržaja, muzejske građe gdje se dovodi u pitanje i poznavanje muzejske zbirke i suradnja s kustosima pri odabiru predmeta po principu eliminacije. Mora se znati što se želi postići s određenim predmetom.
3. Izrada programa – detaljan plan programa koji podrazumijeva sadržaj, zadatke, metode, sredstvo, aktivnosti, ciljeve, te u konačnici dogovoriti termine za izvedbu.

Dobra priprema prema gore navedenim etapama će muzejskim pedagozima omogućiti kvalitetnije i sveobuhvatnije djelovanje (Belušić, 2001: 136). Na kraju je bitno da se komunikacijom koordinira djelovanje u javnosti i time ispunjavaju društvene uloge (Belušić, 2001: 136).

Postupak kojeg su muzejski pedagozi već spomenuli, a u ovoj podjeli nije toliko naglašen u zadnjoj točki, je prikupljanje, obrada i interpretacija podataka (Malić i Mužić, 1981: 52). Sakupljanje dokumentacije, intervjuiranje, anketiranje, testiranje i razne procjene spadaju u postupak prikupljanja podataka koje se u konačnici obrađuju, a zatim interpretiraju (Malić i Mužić, 1981: 53) u skladu s ciljevima.

5.2.1 Suradnja kustosa s muzejskim pedagozima s obzirom na muzejske radionice

Među muzejskim pedagozima s kojima je provedeno istraživanje, suradnja s kustosima ovisi od institucije do institucije. Pojedini muzejski pedagozi imaju pozitivna iskustva, a pojedini negativna. Negativna iskustva se nadovezuju i uz shvaćanje muzejskog pedagoga u instituciji, pa se s postavljanjem izložbe, „ponekad kustosi sjete da im muzejski pedagozi smisle 'nešto'“ (Sudionik 6). Iz navedene činjenice muzejski pedagozi također mogu

zaključiti da sadržaj koji muzejski pedagog plasira na van svojim muzejskim radionicama njima nije toliko bitan. Dok s druge strane, postoje i muzejski pedagozi koji imaju pozitivna iskustva i koji sudjeluju u realizaciji radionice utoliko da pruže materijale kojima su se služili za vrijeme izložbe, naravno selektirano. Kustosi muzejskim pedagogima znaju pomoći i pri odabiru predmeta, ali i pri kontekstualizaciji što je jako bitno jer oni najbolje poznaju svoje zbirke. Muzejski pedagozi ističu kako je „najbolje kada se kustosi izjasne sa svojom vizijom“ (Sudionik 4) kako ne bi došlo do nesuglasica u interpretaciji, međutim isto tako ističu kako jako mali broj kustosa to zaista radi.

Muzejski pedagozi moraju usko surađivati s kustosima, odnosno autorima izložbe i dizajnerima kako bi se povećala kvaliteta edukacije na najvišu razinu (Hooper – Greenhill, 1994b: 78).

Kustosi koji provode muzejske radionice također imaju pozitivno iskustvo s muzejskim pedagogima te smatraju da je suradnja nužna. Kustosi također ističu da je pomoć muzejskog pedagoga pri osmišljavanju radionice bila neophodna jer je „njihovo iskustvo rada s korisnicima zaista bogato“ (Sudionik 15).

5.2.2 Vanjski suradnici na muzejskim radionicama

Suradnici u muzeju su itekako poželjni jer muzejski pedagozi nemaju sve vještine kojima bi prezentirali određeni sadržaj. Muzejski pedagozi ističu kako suradnike nemaju „često ili nikako zbog financija“ (Sudionik 13). Vodeća uloga tijekom radionica je svakako uvijek od strane muzejskog pedagoga gdje ističu da kod angažiranja suradnika plan edukacije „mora biti točno isplaniran metodički i didaktički“ (Sudionik 17). Muzejski pedagozi često angažiraju suradnike koji prezentiraju određenu vještinu, i koji zaista jesu odlični u određenoj vještini, međutim najčešće su to „osobe koje ne znaju obaviti transfer znanja“ (Sudionik 17) prema publici. Zbog takvih situacija, gdje suradnik nije podučan za rad s publikom, muzejski pedagozi ih nastoje podučiti ili se cijeli program modificira, kako bi muzejski pedagog mogao upravljati radionicom. Muzejski pedagozi smatraju da tu kustosi isto imaju bitnu ulogu jer „tijekom istraživanja mogu doći do osoba koje mogu biti suradnici na radionici“ (Sudionik 9).

5.3 Metode i teorije poučavanja i učenja

Metodologija u pedagogiji ima praktično – pedagošku važnost, gdje se očituje povezanost teorije i prakse (Malić i Mužić, 1981: 46). Teorija se bavi znanstvenim promišljanjima prakse i stjecanjem novih spoznaja u pedagogiji, što dovodi do toga da praksa prethodi teoriji. Teorija služi kako bi unaprijedila praksu (Mijatović, 2002: 23).

Radionice također imaju svoj plan razrade i provođenja, o čemu ćemo nešto u kasnijim poglavljima, ali ističu da se muzejske radionice „nikad ne mogu isplanirati do krajnje granice“ (Sudionik 1) iz razloga što se određene situacije ne mogu predvidjeti. Također, ističu da „ponekad nije nužno definirati ciljanu skupinu“ (Sudionik 2) i svrstati je u određeni vremenski period, dok postoji muzejskih pedagoga koji tvrde da upravo metode ovise o ciljanim skupinama.

Metode radionica s obzirom na ciljane skupine većinom se „razlikuju u tome da su radionice za odrasle složenije i zahtjevnije“ (Sudionik 9), a za djecu se u radionicama nastoje povezati elementi igre. Kod odraslih će se koristiti drukčiji predmeti kod prezentacije nekakve teme i bit će više predavačkog tipa i usmjerene na savladavanje nekakve vještine, dok kod mlađih uzrasta će se koristiti navedeni didaktički materijali, predmeti njima više zanimljivi i naravno pristupati s komunikacijom namijenjenom njima, što može podrazumijevati „razne brojalice, pošalice i slično“ (Sudionik 9). Razlog ovakvom razlikovanju metoda kod ciljanih skupina je i „njihovo predznanje i opseg koncentracije“ (Sudionik 9). Koncentracija kod mlađih dobnih skupina je uvelike niža nego kod odraslih pa su iz tog razloga i kraće. Sir Ken Robinson smatra da svaka pojedina ciljana skupina ima svoje potrebe i svoje interese, stoga se smatra da linearno obrazovanje šteti djeci i ljudima općenito. Isto tako Robinson smatra da prema različitostima među skupinama ne smije postojati univerzalni pristup muzejsko – pedagoškog djelovanja pa čak ni prema određenoj ciljanoj skupini (Škarić, 2017 prema Sir Ken Robinson, TED).

U muzeju gdje je komunikacija opuštenija, informalna i neformalna situacija je ugodnija, pa je u tom pogledu posjetiteljima lakše prezentirati muzejsku baštinu, a kako bi u tome bili uspješni Mila Škarić navodi kako je potrebno usavršiti pojedina konstruktivna muzejsko – pedagoška djelovanja i metode (Škarić, 2017: 22-23):

1. Komunikacija na radionicama osim što mora biti prilagođena ciljanoj skupini, iziskuje pragmatične metode koje moraju biti raznovrsne.

2. Interpretacija baštine je jako bitna i velika odgovornost. Zbog toga je bitno obrazovanje muzejskog pedagoga i suradnja s kustosima kako ne bi došlo do nesporazuma.
3. Radionica mora biti interaktivna kako bi se sudionike potaknulo na sudjelovanje. Interaktivnost potiče njihovo razmišljanje, ideje, kreativnost... te rezultira spoznajom.
4. Posredovanjem se stvara veza između posjetitelja i predmeta, prošlog i sadašnjeg, na taj način pripremajući ga za budućnost.
5. Prilagođavanje različitim ciljanim skupinama podrazumijeva i ciljane skupine s posebnim potrebama, gdje muzejski pedagog mora biti pragmatičan i kreativan kako bi postigao uspjeh.
6. Radionicama se postiže i senzibilnost, utječe na emocije, duh i socijalni intelekt. Potičući emocije, stvara se emocija i prema kulturnoj baštini.
7. Edukacija se uvijek dešava na razinama. Prvo educiramo sebe.
8. Stvara se velik utjecaj na posjetitelja ukoliko ga se osposobi za samostalno uočavanje detalja na predmetima.
9. Radionicama čovjek oblikuje emocionalne, duhovne i socijalne inteligencije.

Ključna pitanja koja si muzejski pedagog mora postaviti prije osmišljavanja radionice su: Zašto radionica? Koja je trenutna, a koja očekivana situacija? Za koga je namijenjena radionica? Koji je viši cilj radionice, odnosno što se želi njome postići? Koja znanja se usvajaju? Kako će se odvijati radionica i koji alati i pomagala će se koristiti? Koje institucije mogu sudjelovati? Kojim raspoloživim resursima će se služiti? Gdje će se odvijati i koliko će trajati? Za koju dobnu skupinu je radionica, koje je njihovo predznanje i koliki je broj sudionika? (Candelo i suradnici, 2003: 10). Sva navedena pitanja mogu pomoći u odluci o metodi koja će se koristiti za izvedbu radionice.

Gotovo svi muzejski pedagozi smatraju da učenje u muzeju putem radionica treba biti zabavno, ali se fokus stavlja i na samo učenje. Učenje kroz igru polaznike treba zainteresirati na opušten i neformalan način kako bi usvojili znanje. Ono što se kod nekih muzejskih pedagoga želi postići sa zabavno edukativnim radionicama je „da se kroz nju približi sadržaj i da ih pridobijete ponovo na radionicama“ (Sudionik 1). Na muzejskim radionicama se stječu nove spoznaje i iskustva aktivnim sudjelovanjem polaznika. Jasenka Lulić Štorić (2008.) ističe kako muzejska radionica okuplja ljude istog interesa, te da se ostvaruje najbolji utjecaj

na osobu kada je interaktivna, jer se baština i znanje o baštini usvaja upravo direktnim sudjelovanjem.

Metode poučavanja podrazumijevaju obrasce određenih aktivnosti koje pomažu u prenošenju nastavnih ciljeva (u ovom slučaju radioničkih) i sadržaja kako bi poboljšale procese učenja (Terhart, 2001 prema Einsidler 1981: 8). Prije nego što se odaberu metode, prethodi joj poznavanje ciljeva učenja (Terhart, 2001 prema Klafki 1971: 70). Sustavno planiranje kombinacija aktivnosti podučavanja naziva se strategijama, koje su ujedno podskupina metodama podučavanja (Terhart, 2001 prema Einsidler 1976: 122). Strategije su nužne, ali nije dovoljno fokusirati se samo na njih i na edukativni potencijal pojedinog muzeja, nego ga treba znati smjestiti u znanja društvene i kulturne uloge muzeja (Hooper – Greenhill, 2004: 22). Slijede nastavne metode prema Winkleu (1978, u: Terhart, 2001) prema kojima se može uočiti da se pojedine metode podudaraju s muzejskima. To su metode individualnog rada, programske nastave, školskog rada, domaćeg rada, nastave u velikim skupinama, rada u malim skupinama, partnerskog rada, didaktičke, umjetničke i sportske igre, metode nastavnčkog i učeničkog prikaza, metode razvojnog nastavnog razgovora, metode slobodnog razgovora, metode rasprave, diskusije, debate, eksperimenta i timske nastave.

Muzej u pogledu radionica može omogućiti posjetiteljima spoj njihovog prijašnjeg znanja s novim znanjem koji dobiju u muzeju preko različitih načina učenja, ovisno o posjetiteljima na koje načine bi učenje bilo najdjelotvornije (Krstić, 2017 prema Hooper – Greenhill, Eilean, 1999.). Razvijanje kulture učenja u muzejima je proces koji je jako kompleksan i za to je bitno poznavati teorije spoznaja i teorije učenja kako bi se na najprikladniji i najbolji način razvile strategije za odgojno – obrazovni rad (Milutinović, 2003: 113). U procesu učenja zapamtimo 10% od onoga što pročitamo, 20% od onoga što čujemo, 30% od onoga što vidimo, 70% od onoga što govorimo, a 90% od onoga što radimo i govorimo (Hooper – Greenhill. 1994a: 145). Upravo taj proces kod kojeg se radi i govori, odnosno i misli, stvara doživljaj (Hooper – Greenhill, 2004: 12). U procesu muzejske edukacije, svi zaposlenici muzeja su uključeni, direktnim ili indirektnim putem. Jako je bitno prema posjetitelju stvoriti sliku o tome da je prihvaćen samim ulaskom u muzej (Hooper – Greenhill, 2004: 127). Od ulaska u muzej do učenja u muzeju i izlaska sudjeluju svi zaposlenici u bilo kojem segmentu svog posla. Posjetitelj voli biti prije svega lijepo pozdravljen i upućen, a sve se to odražava na kasnije učenje u muzeju (Hooper – Greenhill, 2004: 127). Jedino na takav način gdje svi sudjeluju, muzej se okreće publici i postaje aktivna i živa institucija orijentirana publici (Hooper – Greenhill, 1994b: 61).

Metode i pristupi učenju koje Ewald Terhart (2001.) spominje su jako bliske onima koji navode muzejski pedagozi iz Zagreba, pa se daje nadopuna na njihove metode.

- Metoda predavanja – odabire se ukoliko je glavni cilj prenošenje podataka, ako se njime želi dati kratak uvod ili pružiti na taj način bolju orijentaciju za savladavanje zadataka učenja. Nakon predavanja su informacije većinom u pamćenju kratkog vijeka (Terhart, 2001: 97). Točno određeno i strukturirano znanje ili problematika koja se prenosi (Terhart, 2001: 150).
- Metoda rasprave – odabrat ćemo ju ukoliko želimo potaknuti kritičko mišljenje i jezične sposobnosti. Pri primjeni ovakve metode sadržaj mora biti jednoznačno i stručno strukturiran. Za ovakvu metodu je potrebna skupina sa niskom usuglašenošću kako se rasprava ne bi odvijala samo u jednom pravcu. Ovom metodom se razvijaju stajališta pojedinaca, mijenjaju gledišta i razmatraju se sve činjenice. Uloga edukatora u ovom slučaju je da upravlja raspravom i otklanja socijalno – emocionalne opasnosti (Terhart, 2001: 97-98).
- Individualni pristup – metoda koja je u potpunosti prilagođena pojedincu, u slučaju radionica, muzejski pedagog se prilagođava pojedincu i posvećuje isključivo njemu. Ova metoda se primjenjuje ukoliko se želi postići samostalnost i samodjelatnost učenika (polaznika). U slučaju da se polaznik prilagođava muzejskim pedagogima, ova metoda se očituje kroz domaću zadaću (Terhart, 2001: 98).
- Humanistički pristup – ovaj pristup se naziva i aktivna, iskustvena i učeniku orijentirana nastava. Nastojanja ovom pristupu se očituju u razvoju kognitivnih, socijalnih, emocionalnih i tjelesnih sposobnosti učenika (polaznika). Podrazumijeva veliku mjeru samostalnosti u učenju, učenje glavom, srcem i rukama (Terhart, 2001: 98-99).
- Nastava u razredima – različite metode i kombinacije frontalne nastave što obuhvaća i metode rasprave, individualnog učenja i humanističkih metoda. Onaj pristup nalaže kombinaciju metoda jer postoje razlike u ciljevima i učenicima (kao i kod ciljane publike u muzejima) (Terhart, 2001: 99).
- Kognitivni pristup – prelazi s biheviorističke psihologije i usredotočuje se na općenita kao i na specifična opažanja i teorije izvanjskog ponašanja. Nastavnik unaprijed razmišlja i donosi odluke kako bi se spriječili sukobi. Unaprijed planira za daljnji razvoj didaktičkih faza. Kognitivni pristup djelovanja nastavnika

(muzejskog pedagoga u muzeju) poima se kroz situaciju koje prilagođava akcijama i reakcijama, u određenim procesima razmišljanja i odlučivanja kojima upravlja hijerarhijski sustav. Pravila, neeksplicitne opće odluke o prioritetima, odnosno tendencije na djelovanje tvore subjektivnu teoriju ponašanja (Terhart, 2001: 112). Kognitivni pristup nastoji objasniti teorije prirode mehanizma i vrijednosti saznanja putem istraživanja povezanosti subjekta o objekta, mišljenja i svijeta (Milutinović, 2003: 128).

- Interakcionalistički pristup – učenik (polaznik) nije nepoznato biće nego proučavani subjekt, kojeg treba podučiti, gdje se u skladu s tom činjenicom istražuje i usredotočuje na „učeničke taktike“ (Terhart, 2001 prema Heinze, 1980.).
- Kognitivni i interakcionalistički pristup – nastavnik kognitivnog pristupa, odnosno subjektivne teorije, ne uzima svakodnevno iskustvo kao gotov obrazac, nego se pristup temelji na tome da se ti obrasci razvijaju na osnovi iskustva (Terhart, 2001: 118).
- Problemska nastava – učenje putem otkrivanja i rješavanja problema (Terhart, 2001 prema Neber 1981: 95). Ovo metodom učenja, učenik pomoću prenesenog znanja ide prema novom i proširenom znaju (Terhart, 2001: 159). Ovakav oblik nastave zastupa i Dewey. Deweyeva pedagogija se zasniva na samostalnosti i aktivnom obliku učenja kroz istraživanje i rješavanje problema (Milutinović, 2003: 116). U ovu metodu spada i učenje činjenjem jer se zasniva na dubokom iskustvu kroz samostalno istraživanje (Veldhuizen, 2017: 24).
- Grupna nastava – kooperativno učenje, preuzimanje nastavnikovih djelatnosti upravljanja kako bi se povećao stupanj sudjelovanja. Ova metoda omogućuje učenicima pronalazak svog vlastitog puta ka rješenju gdje se očituje samostalnost razmišljanja i rada, ali im se ujedno omogućava i zajednički rad i obavljanje radnih zadataka (Terhart, 2001: 168).

S obzirom na to da je radionički tip učenja i komunikacije usmjeren na ciljeve, prilaže se model usmjerenosti na ciljeve učenja po koracima (Terhart, 2001: 38):

1. Određivanje konačnog ponašanja učenika (polaznika)
2. Utvrđivanje polaznih uvjeta, odnosno pretpostavki učenja kod učenika
3. Određivanje koraka koji će trenutno stanje dovesti do „idealnog“ (konačnog ponašanja)
4. Primjena raznih materijala, metoda i medija koji omogućavaju raznovrsno učenje

5. Provedba kontrole učenja, usporedbe početnog i konačnog ponašanja u odnosu na željeno konačno ponašanje u čemu se očituje uspješnost dosegnutog cilja.

Radionice mogu biti kao što je nastava, usmjerene na djelovanje što pojedini muzejski pedagozi ističu da je važno, čak kod nekih važnije, nego ostvarenje samoga cilja. Nastava orijentirana na djelovanje podrazumijeva integrativno učenje i vrijedi pravilo, što je zahtjevniji rezultat kojeg treba postići, to je dulji put do njega (Terhart, 2001: 183). Ključna uloga ovakvog načina učenja usmjerena je na kvalitetu učenja, a odnosi se na učenikov razvoj u pojedinim segmentima te povezivanju kognitivnog, socijalnog i moralnog učenja (Terhart, 2001: 183).

Među ciljeve radionica također navode i povezivanje danog sadržaja i smještanja u vlastiti kontekst kao oblika edukacije. Prije svega je cilj predstaviti muzejsku građu (osobito za one muzeje koji nemaju stalni postav) i određenu temu gdje su muzejski pedagozi spoznali da je muzejska radionica „najbolji način da se s...publikom komunicira“ (Sudionik 7). Kroz radionicu primjenjuju vještine i znanja koje mogu iskoristiti i u daljnjem svakodnevnom životu (Golograc, 1997: 50) što pojedini muzejski pedagozi također nastoje. Bez pedagoškog aspekta i „pedagoškog sagledavanja u muzeju, edukacija nije potpuna“ (Sudionik 7), a prema tome ni muzej kako navode muzejski pedagozi. Pojedine radionice se rade kako bi „popularizirale određene teme, pa i cijeli fundus muzeja“ (Sudionik 1).

Kroz muzejske radionice, muzejski pedagozi nastoje razvijati svakakve vještine, ali „radionica nikako ne smije biti i nije tečaj, niti se sudionici trebaju osjećati kao da se natječu“ (Sudionik 4). Ističu kako osoba treba biti otvorena i kreativna prema onome što radi. Tvrde da se kroz radionice uči, dok „polaznici nisu nužno svjesni koliko znanja usvajaju“ (Sudionik 4). Ističu kako je kroz radionice „svaki susret poseban doživljaj i izaziva određeni refleks“ (Sudionik 11).

5.3.1 Kreativne metode učenja

Muzejski pedagozi izvode umjetničke radionice gdje se „iziskuje kreativnost poput izrade plakata, stripova“ (Sudionik 4) te razne metode koje podrazumijevanju „oslikavanje, bojanje, ukrašavanje i slično“ (Sudionik 10). Ovakav način rada kroz imaginaciju i druge načine prezentacije realnosti putem slikanja, crtanja, gledanja filmova i slično, naziva se ikoničnim načinom rada (Hooper – Greenhill. 1994a: 144). Kreativni procesi omogućuju

dublje iskustvo kroz kreativnost, vještine i znanje na vlastiti način. Kreativno se može izraziti i putem stvaranja priča, poema, pjesama, postera... gdje je cilj učiniti nešto novo s vlastitim iskustvom (Veldhuizen, 2017: 29). Također se izvode „pripovjedačke i predavačke radionice“ (Sudionik 17), „intervjuiranje i razgovaranje sa živim umjetnicima“ (Sudionik 4) (u muzejima u kojima je to moguće). Pripovijedanje priča uključuje posjetitelje na jednoj emocionalnoj razini gdje se posjetitelje može uključiti na način da dovrše priču (Veldhuizen, 2017: 38). Koriste se i „istraživačkim i eksperimentalnim oblicima radionica“ (Sudionik 4) koje posebno motiviraju publiku. Istraživačke radionice podrazumijevaju, primjerice, potragu za blagom, gdje se posjetitelj aktivno angažira, traži znakove i moguće surađuje u grupi (Veldhuizen, 2017: 14). Efektivni način učenja podrazumijeva korištenje „pravih stvari“, korištenje pravih osoba ili događaja (Hooper – Greenhill. 1994a: 144), za koje su muzejski pedagozi također spomenuli da koriste.

Što čujem, zaboravim, što vidim, pamtim, što radim, znam (Belušić, 2001 prema ICOM/CECA 1996: 90)

Obično muzejski pedagozi koriste i metode učenja činjenjem, gdje se na radionicama nešto izrađuje jer smatraju da „sudionici tako puno brže uče i puno brže se stvara razumijevanje za temu i poantu radionice,“ (Sudionik 8). Učenje činjenjem pruža duboko iskustvo i samostalno istraživanje, uključuje zadatke koji omogućuju diranje predmeta, modeliranje i sl. (Veldhuizen, 2017: 24). Među radionicama koje provode muzejski pedagozi pronalaze se metode koje pobuđuju natjecateljski duh, poput kviza. Pojedinci koriste i metode koje uključuju glazbu i ples.

Muzejski pedagozi su također pokazali inicijativu korištenja više metoda i njihovu kombinaciju. „Spajanjem dvaju metoda kao što su npr. kazališne i muzejske zahtijevaju interdisciplinarni rad“ (Sudionik 6) koji se, kako navode, „pokazao kao pozitivno iskustvo i koji je rezultirao pozitivnim povratnim informacijama“ (Sudionik 6). Prema kazališnim metodama „organiziraju se razni igrokazi gdje se očituje i suradnja sa školama“ (Sudionik 14). Muzejski pedagozi se također kostimiraju za uvodna vodstva tijekom radionice što inicira metodu oživljavanja povijesti. Oživljena povijest kazališnim metodama najpogodnija je za djecu gdje je dozvoljena i improvizacija (Veldhuizen, 2017: 42).

U umjetničkim muzejima pojedini muzejski pedagozi koriste metodu oponašanja umjetničkog djela (skulptura) „kako bi u daljnjem procesu bolje shvatili položaj djela u prostoru“ (Sudionik 4). Muzejski pedagozi se također koriste metodama koje potiču maštu,

„stvaranjem vlastitih priča oko određenog predmeta“ (Sudionik 17), te asocijativnim povezivanjem polaznika s određenim predmetom, gdje se očituju različita razmišljanja u skupini. Asocijativne aktivnosti su one koje povezuju vlastito razmišljanje i iskustvo s onim što je viđeno, na taj način se osobe povezuju s predmetom i informacije ostaju u pamćenju (Veldhuizen, 2017: 30).

5.3.2 Interpersonalna komunikacija – najvažniji aspekt radionica

Prema odgovorima muzejskih pedagoga se može zaključiti da vole raditi muzejske radionice iz razloga što su po njima najbolji način za komunikaciju i prenošenje znanja, najbolji način za „približavanje određene teme iz muzejskog fundusa i to na interaktivan način“ (Sudionik 9). Govore kako su radionice fleksibilne u smislu da ima širok izbor metoda kojima se može provesti radionica i na taj način predstaviti bilo koji oblik građe. Interaktivnost je nešto što je srž svake radionice, pristup nije formalan i polaznici nisu pasivni. Muzejski pedagozi omogućuju posjetiteljima lakše otkrivanje informacija i poruka koje se kriju iza određenih predmeta i tema (Rovšnik, 1997: 15), a u tome se očituju i metode kojima se služe. Važna i neizostavna odrednica svake muzejske radionice prema muzejskim pedagozima je diskusija. Komunikacija je iznimno bitna na radionicama.

5.3.3 Društveni aspekti učenja kroz radionice

Muzejski pedagozi to ističu od samog početka radionice gdje se prvo moraju upoznati kako bi stvorili ugodnu atmosferu. Upoznavanjem se sprječava i kritiziranje sudionika (Kristić, 2017 prema Bognar i Matijević, 2002: 249), čime se stvara jedna prijateljska okolina. Nakon upoznavanja, muzejski pedagozi kada imaju vremena (ovisno o polaznicima), često imaju praksu najprije provesti polaznike po stalnom, povremenom postavu ili dijelu postava ovisno o vremenu i temi radionice. Radionica se u pravilu sastoji od pripravnih, izvedbenih i završnih djelatnosti, dok je u pripravnim djelatnostima opuštanje, upoznavanje i predstavljanje, na završnim djelatnostima se iskazuju misli, želje i osjećaji (Buljubašić – Kuzmanović, 1995:9). Kako se učenje održava u neformalnim uvjetima i na mjestu gdje su svi ravnopravni, jedna od tehnika kojom se to dodatno postiže je sjedanjem u krug gdje svatko svakoga vidi (Buljubašić – Kuzmanović, 1995:10). Upoznavanje je također poželjno raditi u krugu gdje su svi ravnopravni i gdje ne postoji hijerarhija, ujedno se olakšava komunikacija

među sudionicima (Buljubašić – Kuzmanović, 1995:10). Izvedbena djelatnost je uglavnom temeljena na pokretu, koja ovisi o interesima, željama i stvaralačkim sposobnostima (Buljubašić – Kuzmanović, 1995:10) polaznika. U završnoj fazi radionice se ponavlja opuštanje i pozdravljanje (Buljubašić – Kuzmanović, 1995:10).

Od ulaska u muzej do izlaska je proces kroz koji se posvećuje korisniku. Prema pojedinim mišljenjima muzejske radionice ne bi trebale biti „hijerarhijski vođene nego treba pristupiti na način da ste ravnopravni“ (Sudionik 17) prema polaznicima radionice. Osim što ste ravnopravni tijekom radionice u svakom pogledu, karakterizira ih i blaži sistem vrednovanja, gdje se svaki napredak smatra uspjehom.

Javljuju se karakteristike kritičke pedagogije opisane u poglavlju o dosadašnjim istraživanjima, koja je usko povezana sa načinom poduke u muzeju. Muzejsku radionicu smatraju bitnom za „proširivanje svijesti o trenutnim društvenim problemima, te povezivanje sa predmetnom zbirkom ili općom temom koja se tiče muzeja“ (Sudionik 6). Ova teorija povezuje i mišljenje da se muzejske radionice i posao muzejskog pedagoga ne veže nužno uz muzejsku građu i korištenje muzejske građe za radionice. Tvrde da muzejske radionice mogu biti ostvarene na interpretaciji predmetne zbirke. „Razvoj tolerancije, empatije i povećanje razumijevanja“ (Sudionik 17) za ostatak svijeta glavni su ciljevi radionica ovakvog tipa. Cilj muzejskim pedagogima je i spoznati „što se dešava tijekom i na kraju radionice s osobom“ (Sudionik 2) u smislu unutarnjeg zadovoljstva. Štoviše, nastoje potaknuti pozitivne osjećaje kako bi izazvali unutarnje zadovoljstvo. Pojedini muzejski pedagozi ističu kako je bitno uključiti nauke o „ponašanju, strpljenju, prihvaćaju drugih i sl.“ (Sudionik 2).

U zagrebačkim muzejima se radionice najčešće provode u grupama kao jedan od oblika učenja, pa se zbog toga ističe još jedna karakteristika radionica koja među njihovim komentarima i mišljenjima nije spomenuta, a smatram da je jako bitna. Pozitivna karakteristika radionice koju ističu stručnjaci u obrazovnom sustavu je suradnički rad. Temeljem suradničkog rada radionica aktivno uključuje sve sudionike u analizu, raspravu i donošenje odluka te na taj način pomaže u procesu učenja (Ivanek, 2005). Pozitivna stvar kod radionica je što polaznici mogu izraziti svoje želje, potrebe, kako se osjećaju i svakom od pojedinaca je omogućeno da se izjasni što mu je važno, ali što je ujedno i prilika da sasluša sudionike oko sebe (Ivanek, 2005). Osluškujući druge i njihova mišljenja, potiče ih se i motivira na daljnji rad, a ujedno uz pomoć grupe neće se skrenuti s teme jer svi rade jednako, i svi se moraju pridržavati istih pravila i donositi zajedničke odluke. Skupina ljudi s kojom se surađuje na radionici ima i snažan utjecaj preko verbalne i neverbalne komunikacije što isto

tako daje snažan poticaj, razmjenjuju se mišljenja, razmjenjuju međusobna znanja, iskustva, te zajednički sudjeluju u istraživanjima (Ivanek, 2005). Učenjem kroz sudjelovanje polaznicima se od malih nogu omogućuje sudjelovanje u raspravama što rezultira razvojem kritičkog mišljenja. Osim kritičkog mišljenja, razvija se discipliniranost, sposobnost promatranja problema iz tuđe perspektive, stvara se tolerancija i prijateljski odnosi, ali i pozitivniji odnos prema samome sebi i učenju. Jako je bitna i društvena potpora onoga što se radi, a radioničkim odnosno suradničkim učenjem se i razvijaju društvene kompetencije (Buljubašić - Kuzmanović, 2006.) gdje će se u svakoj sljedećoj situaciji osoba bolje prilagoditi skupini. Najčešće su radionice u grupnom radu, ali mogu biti individualne ili rad u paru (Kristić, 2017: 28).

5.3.4 Pomoćni edukativni materijali za radionice

Nerijetko muzejski pedagozi osmišljavaju dodatne didaktičke materijale koji bi olakšali edukaciju putem radionice. Pedagozi između ostalog rade i na didaktičkim materijalima poput „puzzli, memorija, križaljki i edukativnih radnih listića“ (Sudionik 18). Pojedini muzejski pedagozi smatraju da se na radionicama ne trebaju pojavljivati radni listići „jer to imaju i u školi“ (Sudionik 2).

5.4 Razvoj publike

Jedno od najvrjednijih aspekata djelovanja muzejskog pedagoga u hrvatskim muzejima suvremenim okolnostima je razvoj publike jer je, prema ustrojstvu muzeja, ali i načinima rada, muzejski pedagog može privući različite vrste posjetitelja i to vrlo ciljano. Pored toga, s obzirom da je ovdje riječ o muzejskim radionicama koje su organizirane aktivnosti, muzejski pedagog može razvoju publike pristupiti kvalitativan način, ne samo s obzirom na broj ljudi koji dođu u muzej.

Jedan od problematičnijih aspekata kod muzejskog pristupa razvoju publike je oglašavanje radioničkih programa. Često se od muzejskih pedagoga može čuti da u muzeju nedostaje osoba koja se bavi odnosima s javnošću (PR-om), odnosno „osoba koja će znati komunicirati s publikom preko društvenih mreža na korisnicima prilagođen način“ (Sudionik

6). Većina muzeja nema predviđen novac za veliko reklamiranje i marketing, počevši od toga da nemaju osobu koja se upravo tim segmentom treba baviti.

Što se tiče školske publike, muzejski pedagozi obično imaju baze podataka škola sa kojima surađuju, odnosno kontakte profesora koji iznova dovode nove generacije. Pojedini muzejski pedagozi šalju svoje „newslettere“ odnosno „informacije o tome što imaju u planu od edukativnih aktivnosti“ (Sudionik 17). Muzejski pedagozi navedene informacije šalju kontaktima iz vlastite baze podataka koju su sakupili tijekom godina od posjetitelja koji su izrazili želju da žele primati obavijesti. Muzejski pedagozi obavijesti šalju elektroničkom poštom, gdje se „često zna dogoditi da se poruke ne proslijede zainteresiranim osobama“ (Sudionik 17) jer nemaju izravan kontakt. Ukoliko muzejski pedagozi posjeduju direktni kontakt, jedna od metoda je i slanje sms poruka gdje se također ukratko može pozvati na radionicu ili isporučiti nekakvu obavijest.

Također, u novom dobu ništa ne ide bez društvenih mreža, pa se neki muzejski pedagozi zaista angažiraju oko tog segmenta da stavljaju objave putem Facebooka, Instagrama i sl. Velika većina svoje muzejske radionice objavljuje i putem vlastite web stranice, međutim spomenuli su kako „nitko ne posjećuje web stranicu da bi pogledali kad su radionice“ (Sudionik 5). Ponekada se uključe i mediji pa muzejski pedagozi daju obavijesti na radio, manje na televiziju. Isto tako ističu da se putem medija i društvenih mreža u konačnici „više objavljuju informacije o izložbama pa u nekom segmentu spomenu da postoji i radionica u kojoj publika može sudjelovati“ (Sudionik 5). Diskutabilne su i objave preko društvenih mreža o muzejskim radionicama, što i neki muzejski pedagozi sami potvrđuju. Više se prepuštaju i sigurniji su u usmenu predaju nego u društvene mreže. Usmena predaja i „preporuka se pokazala kao najbolji kanal i metoda za nove polaznike“ (Sudionik 17) na radionicama. Usmene preporuke od prijatelja, obitelji i susjeda ipak su bitan faktor koji odlučuje o korisnikovom dolasku u muzej (Chang, 2006: 73). Treba znati preko kojeg medija doći do koje ciljane skupine. Preko Facebooka se zasigurno može doći prije do starijih osoba nego do najmlađe generacije koja se koristi društvenim mrežama. Tijekom razgovora sa muzejskim pedagogima spomenuli su da koriste i portale kojima se služe određene ciljane skupine do kojih žele doći.

Muzejski pedagozi ističu kako je "super kanal i gradska knjižnica gdje im šaljemo letke“ (Sudionik 1). Suraduju s knjižnicama na način da im se pošalju letci i na taj način mogu dobiti zainteresiranu publiku za pojedine sadržaje koji su predstavljeni letcima. Suradnja se

očituje i kroz druge udruge koje su zainteresirane za sudjelovanje, a pojedine suradnje su se već pretvorile i u tradicije.

5.4.1 Školski uzrast

Na pitanje koja je najčešća ciljana skupina na radionicama, gotovo da je odgovor kod svih muzejskih pedagoga isti, najmlađa skupina školaraca do četvrtog razreda. Na pitanje zašto se dešava da na muzejske radionice dolaze većinom škole, argumentirali su da su to „grupe koje najčešće traže radionice, pa se i mi na takav način onda više prilagođavamo“ (Sudionik 5) te da je s njima najlakše surađivati. Najlakše je surađivati s učenicima razredne nastave jer se s učiteljicama najlakše dogovoriti. „Kada se napusti četvrti razred i prijeđe u predmetnu nastavu, puno je teže organizirati posjet u muzej nego što je to slučaj u nižim razredima“ (Sudionik 17). Sve starije generacije predmetne nastave, pa tako i srednje škole i fakulteti, ističu da učenici imaju previše izvannastavnih aktivnosti, a za vrijeme nastave je sve teže organizacijski jer imaju više predavača tijekom dana. Zanimljiva je i informacija da nije samo problem ponekad u organizaciji, nego da muzeji ne pružaju ni sadržaj za mladu generaciju. „Našim muzejima kronično nedostaje sadržaja za starije i mlade koje smo u potpunosti izgubili. Mladi prestaju odlaziti u muzej već od 7-8 razreda zato što im muzej ne nudi sadržaj, a onda ih je jako teško pridobiti nazad“ (Sudionik 6). Ponekad muzejski pedagozi idu na sigurno, što znači da će si olakšati posao i organizirati radionice za najmlađe jer su najlakše, a nažalost se „radionice evaluiraju kroz brojku“ (Sudionik 6).

Problem kod školskih grupa koje ističu muzejski pedagozi je što dolaze u velikim grupama. Jedan školski razred je 25 – 30 učenika gdje je „nemoguće posvetiti se svima jednako i odraditi radionicu kvalitetno kako je to zamišljeno“ (Sudionik 6). Muzejski pedagozi ističu kako škole pronalaze prednost u radioničkim načinima učenja jer se za promjenu mogu opustiti i postavljati pitanja, odgovarati gdje se odgovori ne ocjenjuju. Također ističu da su radionice super za djecu koja dođu na izlet u Zagreb, „toliko im natrpaju taj program i kad dođu u muzej na aktivnosti kao što je bubnjanje, malo se ispušu“ (Sudionik 9). Kao muzejski pedagog moraju znati da ih ne smiju opteretiti informacijama, nego uključiti ih u nekakve aktivnosti gdje će ih se rasteretiti. Na motiviranost dolaska školske djece u muzej može utjecati i sam nastavnik koji ih dovede u muzej, na način da ih pripremi prije svega sa osnovnim informacijama o muzeju u koji dolaze te im objasniti iz kojeg razloga idu

na radionicu u muzej (Detling, 2010: 266), mada muzejski pedagozi to na početku radionice znaju napraviti ukoliko im određena grupa dolazi po prvi puta.

S obzirom na to da su škole najčešća ciljana skupina, pojedini muzejski pedagozi se trude i povezati s njihovim kurikulumom. Smatraju da se sadržajem u muzeju treba „proširiti njihov kurikulum“ (Sudionik 5), odnosno ono što su već dobili u školi te da se to isto ne ponavlja. Najčešća su i ciljana skupina zbog toga što nastavnici traže radionice koje bi mogli povezati sa kurikulumom. Muzejski pedagozi ističu kako ponekad oni predlažu radionice koje bi se mogli povezati sa nekakvom nastavnom cjelinom, ili je slučaj da sami nastavnici traže radionicu jer smatraju da bi im se to dobro uklopilo kako bi djeca na malo drugačiji način nešto savladala, a vezano je uz kurikulum. Povezanost s kurikulumom je također diskutabilna. Pojedini muzejski pedagozi nisu najsretniji s planom i programom u školama i nerado povezuju sadržaje s njim. Smatraju da muzej treba polaziti od „svog muzejskog predmeta i onoga što se nalazi u muzeju“ (Sudionik 5), jer je to i poslanje svakoga muzeja. Razlog nezadovoljstva muzejskih pedagoga nastavnim sadržajima u školama je u tome što smatraju da nije kvalitetan, pa se ponekad desi da učenici „dođu u muzej sa krivim informacijama“ (Sudionik 5). U tom pogledu, kako kažu muzejski pedagozi, je dobro proći kroz njihov nastavni sadržaj „kako bi prije svega uvidjeli s kakvim predznanjima dolaze“ (Sudionik 5), a onda da se pojedine pogreške mogu i ispraviti.

Na samim počecima muzejske pedagogije (1922. godina), kako navodi Mila Škarić (2001.) djeca su u muzejima bila jako znatiželjna, ali da muzeji s vremenom zapostavljaju posjetitelje, pa su se oni u konačnici osjećali nepoželjnima jer su sadržaji bili kompleksni i nerazumljivi. Prema odgovorima muzejskih pedagoga možemo reći da su djecu vratili u muzej, ali da je ostala publika manje zastupljena na radionicama koju ipak pojedinci nastoje uključiti u svojim edukativnim programima. Radionicama se razvijaju višestruke inteligencije, pa je prema tome potrebno promatrati ponašanje svakog pojedinog djeteta kako bi uočili njihove inteligencije koje su razvijene (Hooper- Greenhill 1994b:67). „Muzej nije zatvoreni krug stručnjaka i intelektualaca“ (Sudionik 12), a pojedini muzejski pedagozi upravo to žele prikazati mladima s muzejskim radionicama pa se iz toga više fokusiraju na školske populacije.

Muzejski pedagozi često stvaraju radionice na teme povremenih izložbi. Problem kod takvih radionica u odnosu na kurikulum je taj što se „najčešće ne zna puno prije unaprijed kada će biti postavljena pa se dešava da nastavnici u svoj plan i program ne mogu uvrstiti taj sadržaj“ (Sudionik 4). Pojedini muzeji, koji znaju koje izložbe će se otvoriti u koje vrijeme,

godinu dana unaprijed šalju plan radionica koje onda nastavnici na početku svake godine razmatraju i uklapaju u nastavni sadržaj.

5.4.2 Odrasli

Stariju populaciju je teško dobiti u muzej na radionice. Kako ističu, „boje se da trebaju doći s određenim vještinama ili s neakvim predznanjem“ (Sudionik 6). Ukoliko dobiju na radionicama par starijih osoba koje su zadovoljne nakon radionice i žele ponovo sudjelovati na radionicama, nerijetko je slučaj da sa sobom povuku još osoba koje su zainteresirane pa se „na taj način ohrabre i drugi za sudjelovanjem“ (Sudionik 6). Kod radionica za odrasle, muzejski pedagozi si mogu dozvoliti da te radionice traju duže, jer je koncentracija znatno duža nego kod školske djece, pa organiziraju i višednevne radionice.

Radionice za odrasle nazivaju i radionicama za građanstvo (za sve) gdje su onda najčešće odrasli u ulozi roditelja ili odrasli koji su u mirovini. Muzejski pedagozi ističu kako je „teško organizirati radionicu za odrasle što zbog njihove zaposlenosti gdje se nakon posla više ne žele baviti ikakvim aktivnostima“ (Sudionik 4) ili je problem radno vrijeme muzeja, koje je ili u isto vrijeme kada odrasli rade ili je prekratko. Recimo, ističu da je nedjeljom radno vrijeme kratko kada većina muzeja radi tri sata. S obzirom da je svakoj ciljanoj dobnoj skupini potreban prilagođen program, muzejski pedagozi na radionicama za građanstvo stvaraju sadržaje da sve dobne skupine mogu sudjelovati, što znači da postoji više aktivnosti, pa se biraju prema dobnoj prilagođenosti. „Odraslima ćete dati puno teže zadatke, nego kod dječje publike“ (Sudionik 1).

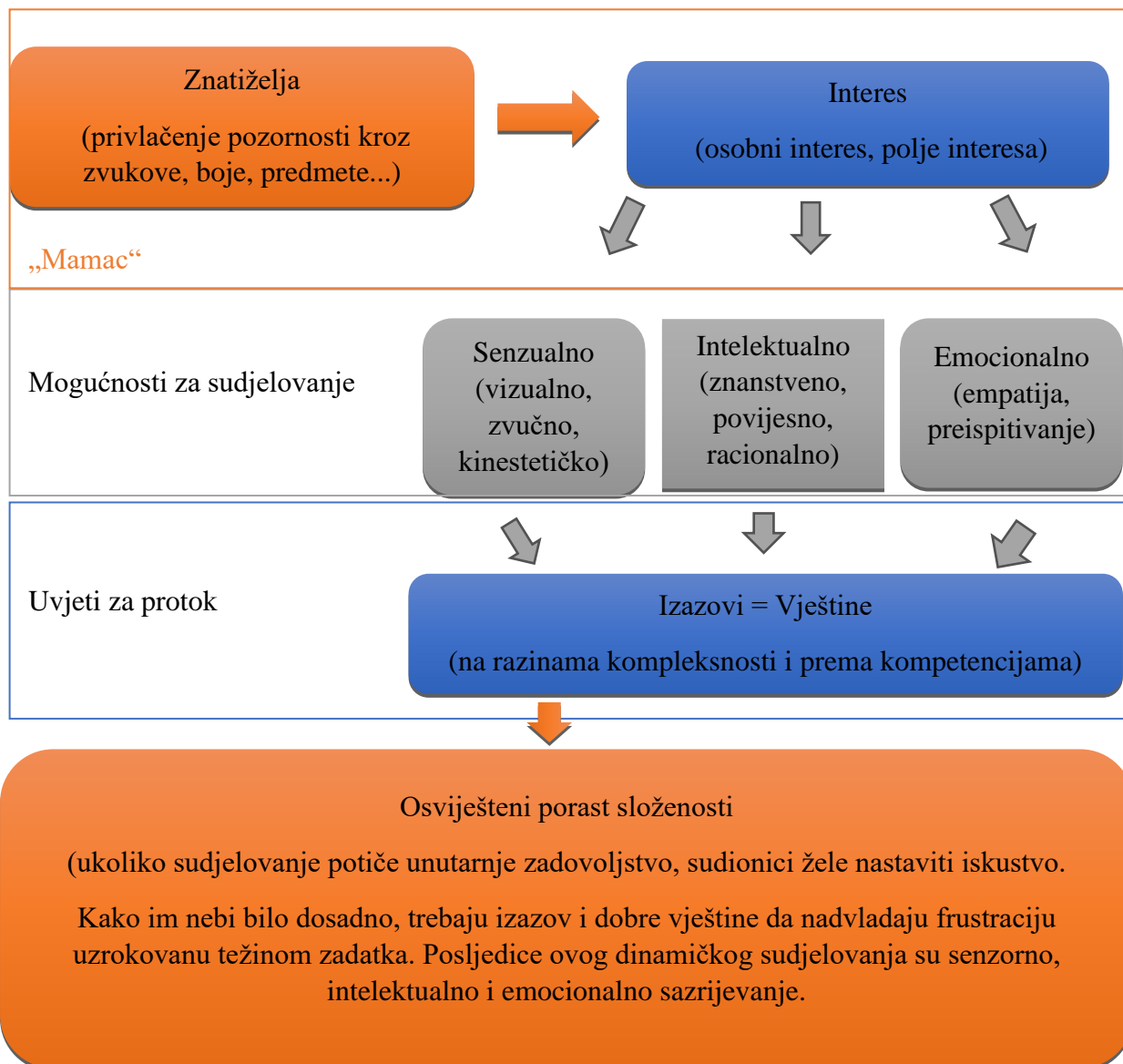
Pojedine radionice iziskuju stjecanje vještina koje odrasli mogu kasnije upotrebljavati, a muzejski pedagozi također nastoje na radionicama za starije poticati da se radionice više baziraju na stjecanju vještina. Kako muzejski pedagozi govore, „odrasli očekuju, ovisno o tipu radionice, stjecanje određene vještine“ (Sudionik 17). Na taj način iskorištavaju ili ispunjavaju svoje slobodno vrijeme. Kroz radionice gdje se nauči nešto što bi korisnicima kasnije poslužilo u svakodnevnom životu stvaraju se korisnici koji se ponovno vraćaju (Golograc, 1997: 50). Upravo je stečena vještina dobit s kojom izlaze iz muzeja, a kod odraslih je to bitan segment, da nešto od tog sudjelovanja i posjeta dobiju (Candelo i suradnici, 2003: 9). Koliko je bitna vještina ili znanje s kojim izlaze s radionice, bitna je i pozitivna atmosfera. Radionica za odrasle, njima prilagođena, sa specifičnim akademskim

znanjima, možda nije najbolji način jer pojedine skupine odraslih ponekad traže alternativu (Hooper – Greenhill, 1994b: 116).

5.4.3 Ostala ciljana publika

Muzejski pedagozi nastoje i imaju suradnju sa pojedinim centrima za odgoj, ali i sa različitim centrima među kojima su oboljele osobe te sa bolnicama u koje muzejski pedagozi odlaze održati radionice. Pojedini muzejski pedagozi su svjesni i turističkih posjeta gradu Zagrebu pa imaju posebne programe i za turiste. I knjižnice su se pokazale kao dobar kanal za pridobiti ciljanu skupinu, dobra su i mjesta za održavanje muzejskih radionica koje će također potaknuti polaznike da dođu u muzej pogledati izložbu ili ponovo sudjelovati na nekoj drugoj muzejskoj radionici. Sve se više muzeji i muzejski pedagozi otvaraju i osobama s invaliditetima i poteškoćama u razvoju, za koju je također ovisno o ciljanom skupini potrebna posebna priprema, u smislu istraživanja ciljanih skupina i njihovih potreba. Opet se nameće problem kod osoba s posebnim potrebama, a tiče se prostornog i arhitektonskog uređenja zgrade muzeja. Većina „nema pristupne točke i prostore u muzeju prilagođene za bezbrižno kretanje osoba s posebnim potrebama“ (Sudionik 16) što muzejski pedagozi ističu kao veliki nedostatak. Pojedini muzejski pedagozi nastoje spajati „skupine s posebnim potrebama i skupine koje to nisu“ (Sudionik 2).

Na taj način stvara se povećano razumijevanje za obje skupine, ali i općenito znanje o pojedinim bolestima te „kako se odnositi prema oboljelim osobama i u slučaju kada izađu s radionice“ (Sudionik 2). Osim što se postižu spomenuti ciljevi, muzejski pedagozi na taj način na radionici povezuju edukativni sadržaj muzeja. Za razvoj pristupa publici potrebno je provoditi istraživanja o istoj kako bi se došlo do informacija koje mogu te iste korisnike zainteresirati. Ključna riječ je, nekoga zainteresirati. Potaknuti znatiželju i zainteresiranost kod određene publike može biti zahtjevan proces. Hooper- Greenhill (2004: 154) donosi shemu koja nam može pomoći pri istraživanju publike prije svega, a onda i pri tome da se odlučimo na koji način želimo zainteresirati našu publiku (Sl. 1). Kada se jednom potaknuo interes, shema nam donosi razne mogućnosti za sudjelovanjem gdje se u konačnici dolazi do stjecanja znanja, određenih vještina i sl.

Slika 1. Shema motivacije korisnika

5.5 Vrednovanje muzejskih radionica

Vrednovanje se može definirati kao proces u kojem se uspoređuje trenutno stanje i stanje do kojeg se želi doći. Vrednovanje muzejskih aktivnosti zahtjeva nekoliko pristupa istraživanju što uključuje i nekoliko oblika evaluacije i istraživanja tržišta. Istraživanje tržišta podrazumijeva sakupljanje podataka o potrošačima bili oni aktivni ili potencijalni i njihovu

interakciju s muzejem (Rovšnik, 1997: 16). Evaluacija je dio procesa vrednovanja te normiran alat kojim se procjenjuje program ili dio programa (Miklošević, 2017: 9). Donosi objektivnu procjenu uspješnosti programa, čiji je glavni cilj pružanje vjerodostojnih i upotrebljivih informacija za daljnji napredak. Sustavno sakupljanje informacija o značajkama, aktivnostima i ishodima programa mogu pridonijeti budućim odlukama s ciljem poboljšanja trenutnog ili budućeg djelovanja (Miklošević, 2017 prema Korn 2007.). Jedinstveni recept za evaluaciju ne postoji. Kako bi zadovoljili potrebe ustanove, treba oblikovati zasebne studije za izložbe ili programe koji se istražuju (Miklošević, 2017 prema Diamond, Luke i Uttal 2009: 3).

Pismene evaluacije nisu česta pojava kod muzejskih pedagoga, pojedinci koji rade evaluacije, ističu kako to rade „manje formalnijim metodama, usmenim putem“ (Sudionik 2). Pojedini muzejski pedagozi stvaraju i otpor prema anketama jer smatraju da ne mogu uvelike pridonijeti, a i oduzimaju puno vremena. Smatraju da vrijeme koje se odvoji za pripremu i provedbu evaluacijskih anketa mogu puno bolje iskoristiti. Razlog ovakvog razmišljanja može polaziti i od toga da se rezultati radionica vrednuju samo u brojkama i da je to jedina bitna evaluacija radionica. Mnogi muzejski pedagozi smatraju da je „najbolji pokazatelj dobre radionice ponovni povratak posjetitelja“ (Sudionik 6). Muzejski pedagozi koji provode anketne upitnike priznaju da to ne rade često i više cijene ponovni dolazak i usmenu evaluaciju. Anketne upitnike ponekad daju samo zainteresiranim osobama kojih je jako malo što također nije valjan pokazatelj dobre evaluacije.

Među školskim grupama, muzejski pedagozi ističu kako je gotovo nemoguće provesti evaluaciju, jer „škole imaju točno određeni termin od sat vremena u kojem se nastoji provesti kratko vodstvo i radionica“ (Sudionik 1). Često u takvim slučajevima kod školskih grupa, ali i općenito kod ciljanih skupina, muzejski pedagozi znaju pitati tijekom radionice npr. „kako vam se svidio materijal, što bi bilo bolje umjesto toga“ (Sudionik 2). Muzejski pedagozi koji rade evaluaciju anketnim listićima ili usmeno, ističu kako znaju ponekada dobiti korisne informacije kako bi nešto izmijenili, ali isto tako ističu kako se s vremenom muzejske radionice svakako moraju mijenjati jer su se generacije promijenile (nove generacije dolaze s novim vještinama). Također, ističu da se povratna informacija može iščitati iz samih polaznika, praćenjem njihova ponašanja. Osim anketa, muzejski pedagozi provode evaluacije i na drugačije načine, „pisanjem kratkih osvrtâ“ (Sudionik 4) i crtanjem dojmova (Sudionik 1).

Polaznici na muzejskim radionicama također znaju „upisati svoje dojmove u knjigu utisaka, što je još jedan od pokazatelja dobre ili loše radionice“ (Sudionik 16), ali kako je i

gore navedeno, samo od onog malog broja posjetitelja koji su zainteresirani napisati osvrt. Pojedini muzejski pedagozi rade evaluacije i kroz fokus grupe nastavnika i učitelja koji dovedu djecu u muzej, ali isto tako priznaju da „nisu prekritična ciljana skupina“ (Sudionik 9) koja bi se izjasnila oko nedostataka.

Kvalitativna procjena je iznimno teška za muzejske pedagoge, a često se svodi na praćenje ponovnih dolazaka i slušanje komentara nastavnika, praćenje ponašanja i reakcije polaznika, ali i njihovih voditelja, drugim riječima svagdje gdje je moguće razmišljati o kvaliteti provođenja muzejske radionice (Hooper – Greenhill, 1994b: 128).

Evaluacija iznosi podatke i informacije iz aspekta korisnika i ako se radi kontinuirano, može ukazati na alate i korake korisne za buduće radionice. Evaluacije se rade kako bi se uvidjele edukativne i motivirajuće komponente edukativnog predmeta (Hooper – Greenhill, 1994b: 128), koje se mogu pokazati pozitivno ili negativno, a postoje tri razine evaluacije, preliminarna, formativna i sumativna. Preliminarna evaluacija podrazumijeva istraživanja kroz planiranje rada te provjeru dobrog poznavanja teme i zadatka na kojoj se radionica temelji. Ovakvom vrstom evaluacije prije samog izvedenog programa, istražuje se jasnoća postavljenog zadatka, interesi publike te se pronalazi i testira način na koji će se publika zaintrigirati za nekakvu temu (Borun i Korn, 1999: 9). Također se preliminarnom evaluacijom mogu uočiti potencijalni problemi (Hooper – Greenhill, 2004: 295). Formativna evaluacija je evaluacija koja se provodi za vrijeme trajanja procesa, u ovom slučaju za vrijeme trajanja radionice, te se njome testira jasnost sadržaja, te koliko je zastupljena zainteresiranost za temu (Borun i Korn, 1999: 5). Posljednja, sumativna evaluacija je evaluacija koja se provodi nakon provedene muzejske radionice tj. na kraju provedenog programa i testira se rezultat postavljenog cilja, koji je zaključak ciljane skupine i kakvi su dojmovi.

Vrsta preliminarne evaluacije se može očitovati i kroz rezervaciju grupa. Osim što rezervacija pomaže u organizaciji, može pomoći i u tom segmentu da se dođe do korisnih informacija o grupi koja dolazi na radionicu poput informacija o dobi, razredu, postoji li netko s poteškoćama u bilo kojem pogledu i sl. (Hooper – Greenhill, 1994b: 87).

Primjenjivanje etnografskih i prirodnih metoda evaluacije je prikladnije za evaluiranje muzejskih radionica (Hooper – Greenhill, 1994b, prema Stake 1979, Hein 1979, Kushner 1989.). Prirodne metode podrazumijevaju razumijevanje fenomena, stjecanje eksperimentalnog znanja, gdje je fokus na zapažanju umjesto na mjerenju, statističkim podacima i objašnjavanjima.

Kako bi uvidjeli probleme u samom provođenju evaluacije, radi se evaluacija evaluacije, odnosno metaevaluacija. Pri metaevaluaciji se određuju kriteriji kontrole te dijelovi procesa koji trebaju biti ispravljani ili nadopunjeni (Miklošević, 2017: 17).

Evaluacija je proces koji podrazumijeva promjene. Povratna informacija će pomoći muzejskim pedagogima svesti radionicu na kvalitetniji stupanj rada, a time i osigurati bolje razumijevanje polaznika za određene teme (Borun i Korn, 1999: 9). Muzejske evaluacije nisu unikatne, a provode je i slične institucije. Svi oblici evaluacije su poželjni i korisni, a odabir oblika evaluacije ovisi o problemu, odnosno o temi koja se obrađuje, o ciljanoj skupini te o njihovim profesionalnim i osobnim sklonostima (Hooper – Greenhill, 2004: 306). Koji god oblik evaluacije se provodio, ključna stvar je da edukator mora biti uključen u taj proces. Evaluacija nije odvojena aktivnost i ne provode je nužno vanjski stručnjaci.

5.6 Kompetencije muzejskih pedagoga

Muzej ima svoju zadanu ulogu i zadaće, a kako bi se one ostvarile, velik utjecaj ima muzejski pedagog (Brezinščak i Kletečki, 2001: 98). Zadaća muzejskog pedagoga je da preuzme inicijativu po pitanju edukativnih akcija u muzeju, u suradnji s kustosima i nemuzejskim institucijama. Naziv pedagog ne obuhvaća do kraja dužnosti pedagoga u muzeju, jer ne surađuje samo sa školama, nego se radi o posredniku, komunikatoru i interpretatoru koji će muzej povezati s raznovrsnim ciljanim skupinama (Brezinščak i Kletečki, 2001: 98).

Svi muzejski pedagozi ističu nedostatak obrazovanja za muzejske pedagoge, te kvaliteta rada ovisi o njihovoj samopoduci. „Posao muzejskog pedagoga u muzeju teško tko može zamijeniti ukoliko je educiran i vodi složene radionice“ (Sudionik 6). Prema tome muzejski pedagozi smatraju da osoba koja radi u muzeju na mjestu muzejskog pedagoga „mora biti svjesna da je potrebno stalno dodatno usavršavanje i razvijanje“ (Sudionik 17). Osim visokog obrazovanja u polju kojeg muzej nalaže, iskazuju kako je potrebno da to obrazovanje podrazumijeva nastavnički smjer te da je osoba posjeduje „nužna znanja i vještine vezane uz pedagogiju, andragogiju“ (Sudionik 17) i s osnovnim načelima podučavanja. Muzejski pedagozi ističu da muzejski pedagog treba imati i obrazovanje u humanističkom smjeru te završen studij muzeologije.

Mjesto muzejskog pedagoga podrazumijeva afinitet i predispozicije za rad s posjetiteljima svih ciljanih skupina, a uz to „osoba mora voljeti raditi s ljudima“ (Sudionik 1). Volja i želja za radom s ljudima podrazumijeva da je muzejski pedagog vedar, veseo, zaigran, kreativan i simpatičan jer kako kažu muzejski pedagozi, „posjetitelji osjete promjene raspoloženja koje može utjecati i na njihovo“ (Sudionik 9). Nikako nije cilj da posjetitelji iz muzeja izađu razočarani.

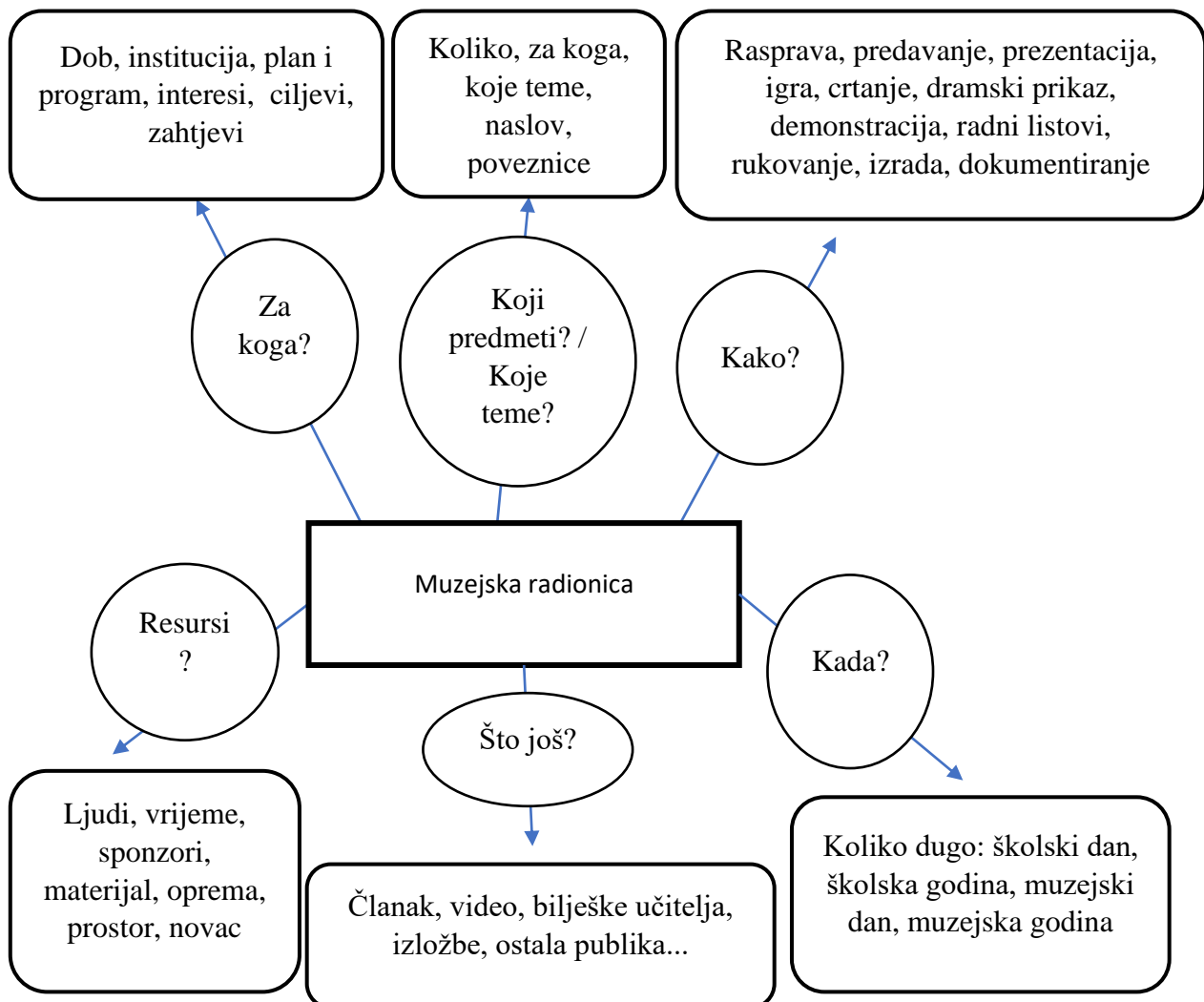
Među muzejskim pedagogima se smatra da je organiziranost nešto što je također nužno za svakog muzejskog pedagoga. Također, žele naglasiti da muzejski pedagog ne smije biti subjektivan prema određenoj publici ili temi te da mora biti otvoren za rad sa svim ciljanim skupinama i otvoren za sve teme koje nalaže muzejska građa i poslanje. Isto tako mora znati prilagoditi građu muzeja prema muzejskim posjetiteljima i komunikacijski pristup koji se nadovezuje. Osim prilagođavanja građe, muzejski pedagog mora znati za koje ciljane skupine je „prilagođena koja minutaža radionice“ (Sudionik 17). Ističu kako bi bilo idealno „kada bismo poznavali znakovni jezik da možemo komunicirati s gluhima“ (Sudionik 17) kako bi mogli i njima pružiti sve ono što se pruža ostalim ciljanim skupinama.

Osnovni preduvjet za uspješnost muzejske radionice je povjerenje, stvaranje povjerenja između muzejskog pedagoga i posjetitelja, gdje je odnos ravnopravan, a ne dominantan od strane muzejskog pedagoga (Kristić, 2017 prema Bognar i Matijević 2002: 249). Muzejski pedagog svojim autoritetom nastoji da posjetitelj također ima svoj autoritet, te se postiže obostrani autoritet što je bitno za razvoj kritičnosti i samokritičnosti te suzbijanje egocentrizma i samodopadljivosti (Malić i Mužić, 1981: 83). Kako bi se poboljšala muzejska radionica s obzirom na kvalitetu potrebno je, kako su neki muzejski pedagozi napomenuli, poznavati znanja iz pedagogije, ali i psihologije i sociologije (Kristić, 2017 prema Hooper – Greenhill 1999: 20). Navedene grane znanja pružaju potrebna znanja o ljudskom razvoju, ljudskim razlikama i znanja o kulturnim utjecajima (Kristić, 2017 prema Hooper – Greenhill 1999: 20). Prema tome, muzejski pedagog mora biti sposoban osmisliti radionicu koja će odgovarati većem broju polaznika, te koja će biti prilagođena različitim inteligencijama polaznika, različitim stilovima učenja te posjetiteljevom predznanju i interesima (Kristić, 2017 prema Hooper – Greenhill 1999: 20).

Eilean Hooper – Greenhill u svome izdanju „Museum and Gallery education“ (1994b: 117) daje shemu s pitanjima za organizaciju muzejskih programa (Sl. 2). Shema se vrlo lako može primijeniti na muzejske radionice jer navedena pitanja mogu poslužiti kao konceptualni predložak pedagogima u kreiranju njihovih programa. Slijedeć ovaj svojevrsni konceptualni

hodogram, pedagozi bi mogli mapirati one skupine koje su nedovoljno predstavljene u muzeju, ili vrste radionice koje bi omogućile drukčiji pristup aktivnostima .

Slika 2. Pitanja za organizaciju muzejskih radionica

Snaga dane sheme očituje se u sposobnostima muzejskog pedagoga da spomenute komponente prepozna na kvalitetan način. Sposoban muzejski pedagog je u stanju oživjeti uspavani muzej, jer je poveznica muzeja s posjetiteljima i na sebi ima veliku odgovornost, a to je obrazovanje (Škarić, 2001: 9). Oživljavanje muzeja postiže svojim stručnim znanjem i sposobnostima komunikacije, sposobnostima izražavanja na razne načine te znanjima metodike, didaktike i pedagogije (Škarić, 2001: 9). Kako bi muzejski pedagog bio dobar muzejski pedagog mora razumjeti kako funkcioniraju procesi komunikacije i procesi učenja te što znači participativnost (Candelo i suradnici, 2003: 10). Participativnost podrazumijeva dinamičnost grupe, a znači sudjelovati i biti dio grupe. Sudjelovanje na participativan način

znači biti aktivan u donošenju zajedničkih odluka, rješenja, podrazumijeva i zajedničku organizaciju te potiče kritičnost, kreativnost i pravednost među grupom (Candelo i suradnici, 2003: 23). Među vještinama muzejskog pedagoga se ističe i svijest o vlastitoj društvenoj i ljudskoj ulozi kako bi pridonijeli razvoju pojedinca (Malić i Mužić, 1981: 81). Muzejski pedagog mora biti i empatičan, mora biti sposoban prepoznati nečije osobine (Malić i Mužić, 1981: 82).

Kompetencije muzejskog pedagoga, za koje ističu da su nužne su komunikacijske vještine, stručna sprema, odnosno visoko obrazovanje u polju srodno muzeju u kojemu se radi, snalažljivost i prilagodljivost. Snalažljivost je spomenuta u smislu domišljatosti muzejskog pedagoga kako bi izašao na kraj s manjkom budžeta predviđenog za radionice, ali i snalažljivost u smislu nepredviđenih situacija koje se mogu desiti tijekom radionice, pa je potrebno ispravno reagirati i postupiti u novonastaloj situaciji. Prilagodljivost muzejskog pedagoga se isključivo odnosi na prilagodljivost raznim korisnicima, njihovim terminima i željama, ali i prilagodljivost velikom broju polaznika. Pod kompetencijama komunikativnosti i snalažljivosti spada i međusobna suradnja, što unutar muzeja, što van njega.

6. Zaključak

Na posljertku preostaje iznijeti zaključna razmišljanja o provedenom istraživanju među muzejskim pedagozima i kustosima koji imaju iskustva s radionicama. U istraživanju su sudjelovali muzejski pedagozi (14) i kustosi (4) isključivo s područja grada Zagreba.

Muzejska radionica se među muzejskim pedagozima shvaća kao metoda i oblik komunikacije kojom se vrši transfer znanja. Sadržaj kojim se služe muzejski pedagozi tijekom radionica se uglavnom nadovezuje uz muzejsku građu i teme prema muzejskom poslanju. Muzejski pedagozi nastoje maksimalno povezati sadržaj s originalnom muzejskom građom, za što ističu da je ključna dužnost muzeja. Muzejske radionice nadopunjuju izložbe i stvaraju doživljaj kod posjetitelja. Muzejske radionice se održavaju i van muzeja, ali muzejski pedagozi ističu kako vole raditi radionice u prostorima muzeja, jer je ambijent koncipiran na način da je lakše motivirati posjetitelje muzejskim predmetima. S obzirom na to da je najčešća ciljana skupina školska populacija, muzejski pedagozi nastoje upotpuniti njihov školski program. Radionicom kao oblikom komunikacije može se ohrabriti posjetitelja na dolazak u muzej, te na taj način stvoriti aktivnog posjetitelja što je ujedno jedan od ciljeva muzejske radionice.

Muzejske pedagoge i radionice se poistovjećuje s igraonicama i igranjem s djecom, međutim takav aktivan oblik učenja kroz igru smatra se najefikasnijim. Muzejske radionice muzejskim pedagozima dozvoljavaju širok raspon metoda kojima se mogu poslužiti za provođenje radionica za koje smatraju da ovise o ciljanim skupinama. Nastoje također osvijestiti društvenu ulogu muzeja kroz teme o društvenim problemima na način da povezuju muzejsku građu i teme. Rad kroz radionice podrazumijeva rad s različitim i specifičnim ciljanim skupinama koje imaju svoje potrebe te je uloga muzejskog pedagoga da ih istraži. Ciljana skupina jesu najčešće niži uzrasti i školska populacija, ali postoje pojedinci koji šire opus ciljanih skupina i žele time muzej približiti svima. Učinkovitost muzejskih radionica zaista nije poznata, poznata je učinkovitost u smislu nečijeg zadovoljstva što se ne može poistovjetiti s kvalitetom. Rezultat nečijeg zadovoljstva može biti pristupačan odnos muzejskog pedagoga. Kvaliteta obrađenog sadržaja i kvaliteta načina na koji se znanje prenosi nije poznata. Mišljenje prije samoga istraživanja o tome da su radionice većinom likovnog tipa se pokazala kao djelomično točna tvrdnja. Postoje muzejski pedagozi koji rade samo likovne radionice zbog toga što im to nalaže struka ili misle da im to nalaže muzejsko

poslanje. Veći dio muzejskih pedagoga ipak uključuje i druge metode rada čime se razvijaju i druge inteligencije.

Prema kustosima koji imaju iskustva s radionicama i muzejskim pedagozima, utvrđeno je da je međusobna suradnja nužna. Suradnja kustosa i muzejskog pedagoga se može očitovati kroz razne poslove. U ovom slučaju, suradnja na radionicama je nužna radi pravovaljanog transfera znanja prema posjetiteljima.

Muzejski pedagozi vole raditi radionice jer je to proces koji podrazumijeva aktivnost i većinom rad rukama, gdje smatraju da se tim putem lakše dolazi do novih spoznaja. Kroz radionice kao oblik prenošenja znanja, muzejski pedagozi lakše dolaze do svojih ciljeva, bio to samo prijenos znanja, stjecanje vještina, popularizacija muzeja ili nešto drugo. Muzejski pedagozi su pokazali i inicijativu za suradnjama s raznim suradnicima iz pojedinih specijaliziranih područja koji će pomoći u kvalitetnijoj provedbi radionice.

Kompetencije muzejskog pedagoga su specifične od muzeja do muzeja, ali svaki od njih treba imati osnove poput komunikacijskih sposobnosti, sposobnosti da na razne načine i metode prenese znanje, sposobnost prilagođavanja raznim ciljanim skupinama te da poznaje osnove pedagogije, andragogije, didaktike, metodike, psihologije, sociologije... sva znanja koja mogu poslužiti u razvoju pojedinca.

Provedeno istraživanje može doprinijeti u smislu uvida u rad muzejskih pedagoga kroz radionice. Rad prema mišljenjima muzejskih pedagoga definira muzejsku radionicu i njezine komponente. Rad također daje uvid o raznorodnosti muzejskih radionica i o svim metodama koje se koriste. Daje uvid u to koje ciljane skupine odlaze u muzej i zašto je to tako. Diplomski rad je istaknuo specifičnosti muzejskih radionica, njihovih prednosti, ali ističe i problemska pitanja s kojima se muzejski pedagozi susreću.

Diplomski rad isto tako može kroz navedena pitanja biti polazište za jedno novo istraživanje koje će još jasnije definirati pojedine termine ili s odmakom vremena poslužiti kao temelj za usporedbu.

7. Popis literature:

1. Belušić, A. Komunikacijska i edukativna uloga Hrvatskog povijesnog muzeja: prezentacija pripreme pokretnog edukativnog programa Svakodnevni život hrvatskih plemićkih obitelji u 18. st. // I. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem / urednice Mila Škarić i Renata Brezinščak. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2001. 130-139.
2. Borun, M.; Korn, R. Introduction to museum evaluation. Washington, D.C.: American Association of Museums, CARE [i.e.] Committee on Audience Research & Evaluation of the American Association of Museums, 1999.
3. Brezinščak, R.; Kletečki, E. Godine nisu važne... za posjet muzeju! // I. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem / urednice Mila Škarić i Renata Brezinščak. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2001. 97-104.
4. Buljubašić – Kuzmanović, V. Iz straha u ljubav: šest pedagoških radionica za djecu i mladež od 10 do 18 godina: priručnik za nastavnike osnovne i srednje škole, učitelje i odgajatelje. Osijek: Sitograf, 1995.
5. Buljubašić – Kuzmanović, V. Pedagoška radionica u funkciji aktivne nastave i učenja na uspjesima. // Metodčki ogledi. 13/1 (2006), 123 – 136.
6. Candelo R. C.; Ortiz, R. G. A.; Unger, B. Organising and running workshops: A practical guide for trainers. // WWF Colombia (World Wide Fund for Nature). 1-204.
7. Chang, E. Interactive Experience and Contextual Learning in Museums. // Studies in Art Education: A Journal of Issues and Resarch, 47/2 (2006) 170-186.
8. Detling, D. Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije. // Povijest u nastavi VII/2 (2010), 258-269.
9. Fernhaut, M. The Educator, u: Professionalizing the Muses And Books (1989) // Informatica Muzeologica. 1/2 (2002) 29-36.
10. Golograc, Z., B. Muzejske radionice – obrazovanje I za muzejske djelatnike? // Informatica Museologica: riječ je o... 1/4, (1997), 49-51.
11. Hooper – Greenhill, E. Museum and gallery education. Leicester; London; New York: Leicester University Press, 1994b.
12. Hooper – Greenhill, E. Museum and their visitors. London; New York: Routledge, 1994a.

13. Hooper – Greenhill, E. *The Educational Role of the Museum*. London and New York: Routledge, 2004.
14. Ivanek, A. i suradnici [et.al.]. *Razrednik (-ica), pedagoško-psihološki voditelj(-ica) razrednog odjela(s primjerima vođenja radionice): priručnik za razrednike (-ice)*. 3. izd. Zagreb: Profil internacional, 2005.
15. Jensen, B. K. i suradnici (ur.). *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*. London: Routledge, 1991.
16. Kristić, V. *Muzejske radionice i razvoj višestrukih inteligencija*. // *Muzeologija*. 54 (2017) / Urednica Željka Miklošević. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2017. 28-52.
17. Lulić, Štorić, J. *Muzejska radionica – neposredan susret s kulturnom baštinom*. // IV. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, Knin, 11.-14. listopada 2006.: zbornik radova / Urednik Božidar Pejković. Zagreb : Hrvatsko muzejsko društvo, 2008. 162-167.
18. Malić, J.; Mužić, V. *Pedagogija*. Zagreb: Školska knjiga, 1981.
19. Maroević, I. *Razvija li se emocionalna inteligencija i u muzeju?* // II. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem / urednik Eduard Kletečki. Zagreb: Zadar: Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju ; Arheološki muzej Zadar, 2004. 38-45.
20. Mijatović, A. *Dihotomije pedagoškijske teorije i odgojne prakse*. // *Odnos pedagoškijske teorije i pedagoške prakse: Međunarodni znanstveni kolokvij*, Crikvenica, 18. i 19. travnja 2002. / Urednik Vladimir Rosić. Rijeka : Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju, 2002. 23-35.
21. Miklošević, Ž. *Društvena uloga muzeja: okretanje korisnicima i suradnicima*. // *Muzeologija*. 54 (2017) / Urednica Željka Miklošević. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2017. 7-27.
22. Miklošević, Ž. *Komunikacija u muzeju – Implikacije za muzejsku edukaciju i razvoj struke*. // 8. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem: *Relacije i korelacije*. / urednica Margetić, Mirjana. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017. 197-202.
23. Milutinović, J. *Humanistički pristup vaspitno obrazovnoj ulozi muzeja*. Novi Sad: Vršac: Savez pedagoških društava Vojvodine, Viša škola za vaspitače, 2003.
24. Rovšnik, B. *Istraživanje muzejske publike*. // *Informatica Museologica: Edukacija u muzejima*. 1/4 (1997), 14-18.

25. Šimek, M. Put u prošlost – Muzejska igraonica, radionica: Iz muzejske prakse jednog arheologa. // I. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem / urednice Mila Škarić i Renata Brezinščak. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2001. 28-34
26. Širec, Lj. Pedagoške aktivnosti Arheološkog muzeja u Istre u Puli: Iskustva s različitim skupinama posjetitelja – s težištem na one s posebnim potrebama // I. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem / urednice Mila Škarić i Renata Brezinščak. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2001. 23-27.
27. Škarić, M. Muzejska pedagogija u Hrvatskoj. // I. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem / urednice Mila Škarić i Renata Brezinščak. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2001. 7-13.
28. Škarić, M. Muzejska pedagogija u službi raznovrsnih inteligencija: utjecaj muzejsko – pedagoških metoda na emocionalnu, duhovnu i socijalnu inteligenciju posjetitelja. // 8. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem: Relacije i korelacije. / urednica Margetić, Mirjana. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017. 15-26.
29. Terhart, E. Metode poučavanja i učenja : uvod u probleme metodičke organizacije poučavanja i učenja / s njemačkog preveo Vladimir Adamček. Zagreb : Educa, 2001.
30. Turner, H.; Resch, G.; Southwick, D., et.al. Using 3D printing to enhance understanding and engagement with young audiences: Lessons from workshop in a museum. // Curator: The Museum Journal. 30/3 (2017), 311-333.
31. Veldhuizen, A. Education toolkit: methods and techniques from museum and heritage education. Utrecht : Stichting LCM, 2017. URL: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/ceca/Annual_Conference_Docs/2017-10-08_Education_toolkit_-_e-book_EN.pdf (13.8.2019)
32. Zuccon – Martić, M. Edukativni program uz izložbu Historicizam u Hrvatskoj. // I. Skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem / urednice Mila Škarić i Renata Brezinščak. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2001. 110-116.

8. Popis ilustracija

1. Ilustracija br. 1 : Shema motivacije korisnika (Hooper – Greenhill, 2004: 154).
2. Ilustracija br.2 : Pitanja za organizaciju muzejskih radionica

Muzejske radionice iz perspektive stručnjaka

Sažetak

Muzejske radionice su specifičan oblik učenja u muzejima te imaju puno segmenata koji se trebaju definirati i razraditi. Istraživanje je provedeno kako bi ispitalo muzejske pedagoge, odnosno njihova mišljenja o muzejskim radionicama te što sve jedna radionica podrazumijeva. Rad objašnjava zbog čega je jedna muzejska radionica kompleksna te što je sve potrebno kako bi se muzejska radionica izvela. Istraživanje je provedeno u zagrebačkim muzejima. Sveukupno je sudjelovalo 18 sudionika, od kojih je 14 muzejskih pedagoga i 4 kustosa. Na početku istraživanja postavljena su istraživačka pitanja po kojima se provodilo istraživanje metodom polustrukturiranog intervjua. Metoda polustrukturiranog intervjua je dozvolila muzejskim pedagogima opširnije odgovaranje na pitanja te mogućnost postavljanja povezanih potpitanja na pojedine teme. Rezultati koji su dobiveni tijekom istraživanja su definirali pojam radionice iz perspektive muzejskih pedagoga te njezine komponente od kojih se sastoji. Važne komponente koje su definirane prema mišljenjima muzejskih pedagoga u Zagrebu su: specifičnosti, načini pripreme za muzejsku radionicu, korištene metode, ciljane skupine, evaluacija te kompetencije muzejskog pedagoga. Rezultati istraživanja upotpunjeni su literaturom i ranijim istraživanjima.

Ključne riječi: muzejska radionica, muzejski pedagog, učenje u muzeju

Museum workshops from experts perspective

Summary

Museum workshops are a specific type of learning in museums and have many of segments that need to be defined and elaborated. The research was conducted to examine museum educators, their opinions about museum workshops and what one workshop entails. The paper explains a complexity of a museum workshop and what it takes to get a museum workshop done. The research was conducted in Zagreb museums. 18 participants participated in total, 14 of whom were museum educators and 4 curators. Research questions were raised at the beginning of the research and they were used with semi-structured interview method. The semi-structured interview method allowed museum educators to answer questions more extensively and to ask related sub-questions on the specific topics. The answers collected during the research defined the concept of the workshop and its components from the perspective of museum educators. Important components that were defined by the opinions of museum educators in Zagreb are: specifics, way of preparation for the museum workshop, used methods, target groups, evaluation and competences of the museum educator. The research findings are complemented by literature and previous researches.

Key words: museum workshop, museum educator, museum education